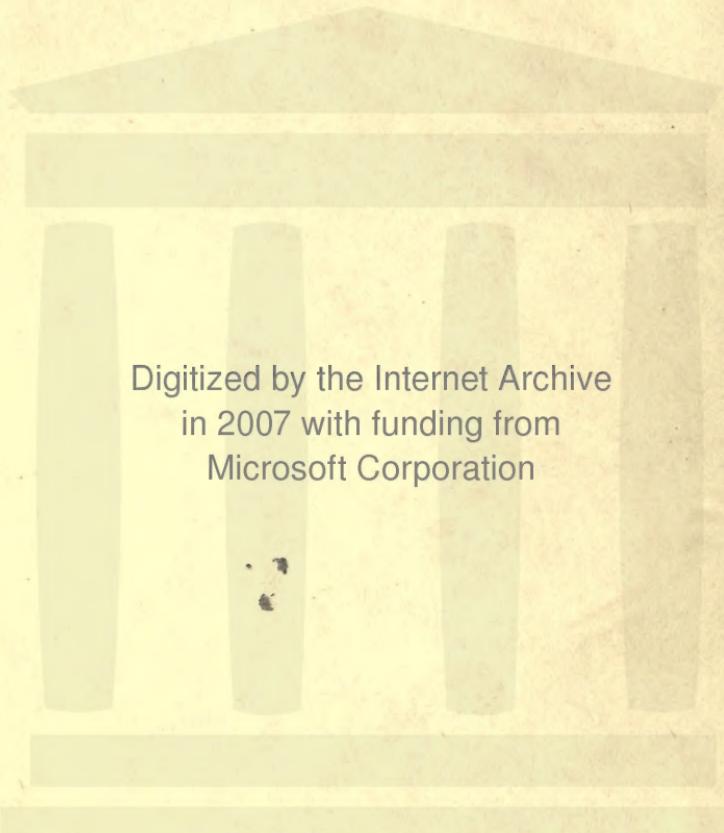

PK
6451
B3478

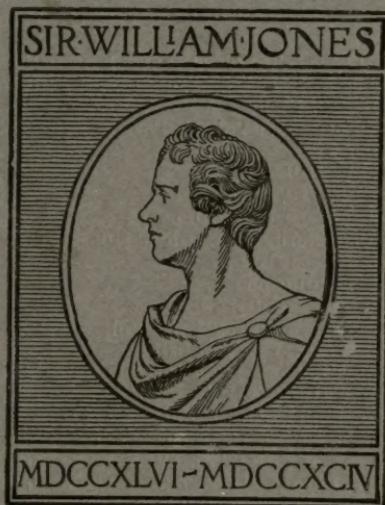
Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1241.

THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS
OF
BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY
E. DENISON ROSS.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.
1910.

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL,

NO. 1, PARK STREET, CALCUTTA, .

AND OBTAINABLE FROM

the Society's Agents—

MR. BERNARD QUARITCH, 11, Grafton Street, New Bond Street, London, W.,
AND MR. OTTO HARRASSOWITZ, BOOKSELLER, Leipzig, Germany.

Complete copies of those works marked with an asterisk * cannot be supplied—some
of the Fusciculi being out of stock.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

		Rs.	I	4
*Advaita Brahma Siddhi, Fusc. 2, 4 @ 10/- each	...	1	1	14
Advaitachintā Kaustubha, Fusc. 1-3 @ 10/- each	...	1	1	0
*Agni Purāṇa, Fusc. 6-14 @ 10/- each	...	5	0	0
Aitarēya Brāhmaṇa, Vol. I, Fusc. 1-5; Vol. II, Fusc. 1-5; Vol. III, Fusc. 1-5, Vol. IV, Fusc. 1-8 @ 10/- each	...	14	6	0
Aitareyālocaṇa	...	2	2	0
*Ann Bhāṣhiṇa, Fusc. 2-5 @ 10/- each	...	2	1	0
Aphorisms of Sāṇḍilya (English), Fusc. I @ 1/-	...	1	0	0
Āstasāhasrikā Uraijñāpāramitā, Fusc. 1-6 @ 10/- each	...	3	3	12
*Ātharvāna Upaniṣad, Fusc. 4-5 @ 10/- each	...	1	4	0
Ātmatattvaviveka, Fusc. I	...	0	0	10
Ācavāyadynka, Fusc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2	0
Avadāna Kalpalatā, (Sans. and Tibetan) Vol. I, Fusc. 1-7. Vol. II, Fusc. 1-6 @ 1/- each	...	12	0	0
Bālam Bhāṭṭi, Vol. I, Fusc. 1-2, Vol. II, Fusc. 1, @ 10/- each	...	1	14	0
Baudhāyanā Srānta Sūtra, Fusc. 1-3; Vol. II, Fusc. 1-3 @ 10/- each	...	3	12	0
*Bhāmati, Fusc. 4-8 @ 10/- each	...	3	2	0
Bhāṭṭa Dipikā, Vol. I, Fusc. 1-6; Vol. II, Fusc. 1, @ 10/- each	...	4	6	0
Baudhāstotrasaṅgraha	...	2	0	0
Brahma Sūtra, Fusc. 1 @ 10/- each	...	0	0	10
Bṛhaddevatā, Fusc. 1-4 @ 10/- each	...	2	8	0
Bṛhaddharma Purāṇa, Fusc. 1-6 @ 10/- each	...	3	12	0
Bodhicaryāvatāra of Gāntideva, Fusc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2	0
Cri Gantideva Chūrīta, Fusc. 1-2	1	4	0
Āśaṇī, Fusc. 1-2 @ 10/- each	...	1	4	0
Catalogue of Sanskrit Books and MSS., Fusc. 1-4 @ 2/- each	...	8	0	0
Āyatapatha Brāhmaṇa, Vol. I, Fusc. 1-7; Vol. II, Fusc. 1-5 Vol. III, Fusc. 1-7; Vol. V, Fusc. 1-4 @ 10/- each	...	14	6	0
Ditto Vol. VI, Fusc. 1-3; Vol. VII, Fusc. 1-3 @ 1/4/- each	...	3	2	0
Ditto Vol. VII, Fusc. 1-3 @ 10/-	...	1	14	0
Āstasāhasrikā-prajñāpāramitā, Part I, Fusc. 1-13 @ 10/- each	...	8	2	0
*Caturvarga Chintāmaṇi, Vol. II, Fusc. 1-25; Vol. III, Part I, Fusc. 1-18, Part II, Fusc. 1-10; Vol. IV, Fusc. 1-6 @ 10/- each	...	36	14	0
Ditto Vol. IV, Fusc. 7-8, @ 1/4/- each	...	1	4	0
Ditto Vol. IV, Fusc. 8-9 @ 10/-	...	1	4	0
Ālokavartika, (English), Fusc. 1-7 @ 1/4/- each	...	8	12	0
*Srānta Sūtra of Apastamba, Fusc. 12-17 @ 10/- each	...	3	12	0
Ditto Āñkhaṇa, Vol. I, Fusc. 1-7; Vol. II, Fusc. 1-4; Vol. III, Fusc. 1-4; Vol. IV, Fusc. 1 @ 10/- each	...	10	0	0
Ārī Bhāṣhyam, Fusc. 1-3 @ 10/- each	...	1	14	0
Dāna Kriyā Kaumudi, Fusc. 1-2 @ 1/- each	...	1	4	0
Gadadhara Paddhati Kālaśāra, Vol. I, Fusc. 1-7 @ 10/- each	...	4	6	0
Ditto Ācāraśāra, Vol. II, Fusc. 1-4	3	2	0
Gobhiliya Grīhya Sūtra, Vol. I, @ 10/- each	...	3	2	0
Ditto Vol. II, Fusc. 1-2 @ 1/4/- each	...	2	8	0
Ditto (Appendix) Gobhila Parisista	...	2	0	0
Ditto Grīhya Saṅgraha	...	0	1	0
alata	...	1	1	0
mapradipī, Fusc. 1	...	1	0	0
Kāṇī Viveka, Fusc. 1-12 @ 10/- each	...	4	0	0
Kātautra, Fusc. 1-6 @ 12/- each	...	4	0	0
Kathā Sarit Saṅgara, (English) Fusc. 1-14 @ 1/4/- each	...	17	0	0
*Kūrma Purāṇa, Fusc. 3-9 @ 10/- each	...	4	0	0
Lalita-Vistara, (English) Fusc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0	0
Madana Pārijāta, Fusc. 1-11 @ 10/- each	...	6	0	0
Mahā-bhāṣya-pradipodyota, Vol. I, Fusc. 1-9; Vol. II, Fusc. 1-12; Vol. III, Fusc. 1-10 @ 10/- each	...	19	0	0
Manuṭīkā Saṅgraha, Fusc. 1-3 @ 10/- each	...	19	0	0

BIBLIOTHECA INDICA:

A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED BY

THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 1241.

—
THE PERSIAN AND TURKI DÎVÂNS OF
BAYRAM KHÂN, KHÂN-KHÂNÂN

EDITED BY

E. DENISON ROSS.

—
CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 1, PARK STREET.

1910.

PK
6451
B3478

INTRODUCTION.

In offering to scholars an edition of the *Dîvân* or poetical works of Bayram Khân, Khân-Khânân, very little need be said regarding the life of the author. He was one of the most brilliant stars in that constellation of distinguished men which illumined the courts of Humâyûn and Akbar, and his name is writ large on the pages of Indian History dealing with the first half of the sixteenth century.

That Bayram Khân included among his talents a poetic gift of no mean order is a fact familiar to all who have studied his life, but by some curious chance nothing hitherto has been found in support of this claim beyond a few scattered quotations.¹ Some years ago, however, Mr. Harinath De had the good fortune to discover a complete copy of Bayram Khân's *Dîvân* which had been written, as the colophon tells us, for Bayram's son Abdur Rahîm in A.H. 1014. Mr. De, knowing my interest in the Turki language, very kindly handed this copy over to me, and I at once set to work at its transcription. The *Dîvân* is really two *Dîvâns*, one being in Persian and the other in Turki (or Chaghatai), the mother-tongue of the Moghul Emperors of Delhi. As far as the Persian *Dîvân* was concerned no difficulty was experienced as it is on the whole fairly accurate. But it was quite otherwise with the Turki portion: for this was obviously written by a scribe totally ignorant of the language he was copying: and so distorted were many of the lines that for a long time I abandoned my task as hopeless. By good fortune, however, a few months ago, I had presented

¹ Abul-Fazl quotes for example the opening verse only of an Ode which Bayram wrote on Akbar's *Qabaq*-shooting. (Akbar Namah text, p. 336; Beveridge's Trans., I, pp. 613, 614.) In the present edition the whole Ode will be found. Badauni also quotes a few examples of Bayram's poetry, reference to which will be found in the text.

to me a bundle of manuscript fragments containing portion of an Anthology of Persian and Turki poetry, dated A.H. 961.¹ Only about 100 pages remained, but among them I found to my great delight nearly all the Turki ghazals of Bayram Khân which were included in Mr. De's MS.² In the case of this copy also it was obvious that the scribe was ignorant of Turki: on the other hand he seems to have had a more accurate original to go upon, and consequently MS. B (as I have called this second copy) in many cases throws light on what was left obscure by MS. A (the name I have given to Mr. De's copy). It is clear that MS. B is ~~written~~ from a different original, from the fact that it gives additional verses to many ghazals and adds one entire ghazal not included in MS. A. When I first prepared this edition I gave in the foot-notes all the incorrect readings of the two MSS., but in view of the gross ignorance of the Turki language displayed by most of these errors, I came to the conclusion that no useful purpose could be served by such notes: and I have only indicated my amendments of the original in cases where such changes admitted of doubt. Occasionally, where I have had some trouble in arriving at a reading, I have explained the meaning in the notes, chiefly for the sake of adding to the still all too meagre resources of Turki lexicography.

E. DENISON ROSS.

Calcutta, August 1910.

¹ Bayram Khân perished by the hand of an assassin in A.H. 968.

² It also contains a portion of the Persian *Dîvân*. The collection contains no other Turki verses.

The principal words mentioned in the foot-notes are the following:—

WORD.	NUMBER OF GHAZAL.
<i>Yigit</i>	II
<i>Ushatmaq</i>	III
<i>Qutgharmaq</i>	III
<i>Āvirilmek</i> or <i>üyürülmek</i>	VII
<i>Surmaq</i>	XIII
<i>Quzghalmaq</i>	XVI
<i>Qan yighlamaq</i>	XXV
<i>Sōz qatmaq</i>	XXVI
<i>Yashurmaq</i>	XXVII
<i>Titratmaq</i>	XXXIX
<i>Tilmurmaq</i>	XXXIX
<i>Yugurmaq</i>	XXXIX
<i>Taramaq</i>	XL
<i>Taghilmaq</i>	XL
<i>Tankla</i>	XLII

تمت ببرهم کتابخانه نواب فاصلدار عالم مدار خورشید اشتیار خان خانان
 میرزا خان بهادر سپهسالار ابن نواب مرحوم مغفور خان خانان محمد ببرم
 خان بهادر شرف اتمام یافت در پرگنه جالند پور تاریخ هفتم شهر
 شوال سنه ۱۳۱۴ کتبه کمترین غلامان باخلاص بهبود کاتب غفرانویه
 و ستر عیوبه *

خدا دایم ازان دل با رضا باد که کاتب را کند با فاتحه باد

این ابیات را بعد از فتح نر حاشیه فتح نامه قندهار در بدیهمه
گفته و نوشته بودند *

که دل دوستگان ازان بکشود
بر رخ یار و دوست خفه دانیم
میوَه باع فتح را چیدیم
دل احباب بیغم است امروز
غم مبادا نصیب یار و دیار
دل بفکر وصالات افتاد است
گلی از باع وصل کی چینم
دیده روشن شود ز دیدارت
بنشینیدم خروم و بیغم
عزم تسخیر ملک هند کنم
سیر کشمیر و آن دیار شود
هر چه خواهم ازان زیاده شود
و آنچه خواهیم از مکان و مکیم
جمله آفاق را مسخر کن

باز فتح غریب روی نمود
شکر لله که باز شادانیم
دوستگان را بگام دل دیدیم
روز نوروز و بیرم است امروز
شاد بادا همیشه خاطر یار
همه اسباب عیش آماد است
که جمال حبیب کی بینم
گوش خرم شود ز گفتار
در حریم حضور شاد بهم
بعد ازان فکر کار سند کنم
فکر تدبیر کار و بار شود
هر در بسته کشاده شود
هر چه خواهیم از زمان و زمین
یا الهی به ما میسر کن

ز اندازه گذشت محنت جانی من
معلوم شود مگر پیشانی من

زد شعله بدل آتش پنهانی من
معدورم اگر سخن پیشان گویم

تاج سیاه ایماس دور اول دلستان باشیدا
سالمیش هم ای سایه سروردان باشیدا

ساریغ نقاب و قریل تاج بیـرله اول قد زیبا
کورونور ایله که سرو اوزرا غنچـه گل رعنـه

END OF TURKI DIVĀN.

فرخنده همای او ج عزت سین سین
آتینگ کیبی دولتینگ همایون بولسون

LXIII.

هجرینگ نی خیال قیلماق مشکل
سیندین طلب وصال قیلماق مشکل
حالینی سنگا عرض قیلای دیدور مین
اما سنگا عرض حال قیلماق مشکل

SINGLE VERSES.

LXIV.

ای پریو بفده زلف پریشانینگ بولای
ای سهی قد صدقه سرو خرامانینگ بولای

ای که سرو بوستان اعندالیم سین مینینگ
ناز بیله پرورش تاپقان نهالیم سین مینینگ

ای پری پیکر که عمر جاودانیه-م سین مینینگ
تا تیریک مین سیندین آیریلمان که جانیم سین مینینگ

عیش و عشرت بیله تا دور قیامت بولغاھین
تا قیامت ای سهی قامت بولغا-اسین

LIX.

اول میفی خدمتینکا محروم قیلادینگ
بزمیدنگ ارا همزبان و همدم قیلادینگ
آخرینه التفات نی کم قیلادینگ
رسوای تمام اهل عالم قیلادینگ

LX.

تا چند غمینگدا اضطراب ایتكای مین
هجر او تیدا با غریمنی کباب ایتكای مین
خطینگنی کوروپ چو قالماهی هوش منکا
معلوم که نی نوع جواب ایتكای مین

LXI.

هم خطبه زبانینگ کا معین بولسون
هم سکه آتینگ بیله مزین بولسون
تا ظلمت و نور بولغوسی جمله جهان
خورشید جمالینینگ بیله روشن بولسون

LXII.¹

شاها سفکا یار حی بیچون بولسون
امرینگه مطیع دور گردون بولسون

¹ This quatrain is evidently addressed to Emperor Humayun.

LV.

تا بىلگاى قوللوغۇنگىدا اقبالىمنىي
 ھىچ كىم سىنگ عرض ايتىمادى حالىمنىي
 لطف و كرمىنگ بونوع كم بولماس ايدىي
 گوبىلسانگ ايدىي بواجىي حالىمنىي

LVI.

جوينىدە عىش و انبساطىنگ دورمىيىن
 خواهان فراغت و نشاطىنگ دورمىيىن
 سىن مختلط اولمادىنگ يوق اىرسە مىين زار
 بالله كە خراب اختاباتىنگ دورمىيىن

LVII.

نى دين غمىدىن دمى پىشان دورمىيىن
 نى كفر هجومىدىن هراسان دورمىيىن
 بىنخانە و مسجىد مەڭا يىكسان كورۇنور
 گويا كە نى كافر نى مسلمان دورمىيىن

LVIII.

سىن بار غالىي كم ايماس دور اى تازە نهال
 كوز دانىم و خاطىردا غم و جان دا مىلال
 بو حال بىلە بولماسا امىيد وصال
 يارب كە نى بولغاى ايدىي مىين خستە غە حال

RUBĀ'İYAT.

LI.

بیرم غه بسی غویب لیدق کار ایتی
 غریت آنی خوار و زار و بیم سار ایتی
 یا رب که بلا لارغه گرفتار او لسوں
 هر کیدم آنی غم لارغه گرفتار ایتی

LII.

کوز روشنگی یار دلستانیم بارادر
 جان گلشنگی دین سرو روافیم بارادر
 بو خسته اگر قالدی آنیفگ قول المغیدین
 سین قالما غیل ای کونگول که جانیم بارادر

LIII.

بزمیفگ ارا یوز سروروم بار ایدی
 رخسار یفگ ایله کوزومدا نوروم بار ایدی
 عالم غمیدین حاصل ایدی غیبت محض
 حاصل که وصالینگدا حضوروم بار ایدی

LIV.

بزمیفگ که نگار خانه چیز اولگای
 آندا طرب و نشاط آیدن اولگای
 مجلس بیگی و غیر غه یوز بسط و نشاط
 نی وجه ایله میر بسط غمگیز اولگای

هو اولوك کيم مسيح لمب لاريدين
تاپتی جان دیب کلام روح افزا

XLIX.

جان تاپار یوز مسيح لعيلنگ دين
لمب لعيلنگ کجا مسيح کجا
ای لينگ کامبخش زمرة عشق
وی یوزنگ قبلکاه اهل وفا
نيچه کونگول ملازمت کمیني
قیله دور بیرم کمینه ادا
توش که بولدي کمال مسندیدا
جلوه گر نیم جهان آرا
عزم قلوق قيلیب ايدیم پنهان
بولدي ناگه حرارتی پیدا

L.

مسلمان و هندوگه بار دور مدام
ایشیکینگدا جاکیم اوچون باخونگ
برلوب بارچه هندوگه خوشحال لیغ
مسلمان لار ایچره توشوب قیغ و ینگ
مسلمانگه هندویی تزویج ایتیب
مسلمان لیغینگ یوقت سوره هندوینگ

اى خوش اولکیم هجور دشتین طى قیلیب
 بزم وصلیفگ برله تاپسام اتصال
 گه لبینگ روح الهی دین هر نفس
 استماع ایتسام کلام بر کمال
 گه خطینگ خضری بیله همدم بولوب
 حضر تاپقاندیک تاپیب عین وصال
 کاه بزمینگدا قیلیب خوشحال لیخ
 ایلاسام هر لحظه یوز مینگ ذوق و حال
 کاه اولتوصام جمالینگه باقیب
 عین استغراق بیـرله گـفـگـوـلـالـ
 ایکی آـیـ قـدـیـفـگـ فـوـاقـیـنـ کـوـرـگـالـیـ
 کـوـرـمـادـیـمـ بـیـرـامـ قـدـینـگـ دـیـکـ بـیـرـ هـلـالـ

QIT'AS.

XLVIII.

اى شـهـ تـخـتـگـاهـ جـاهـ وـ جـالـ
 وـیـ مـهـ آـسـمـانـ عـزـ وـ عـلـاـ
 دـلـ صـافـیـ بـیـلـهـ سـپـهـرـ کـرمـ
 کـفـ کـافـیـ بـیـلـهـ سـحـابـ سـخـاـ
 هـمـ خـطـینـگـ سـبـرـةـ سـیدـاـ چـشـمـهـ نـوـشـ
 هـمـ لـبـینـگـ نـوـشـیـ اـیـچـرـهـ عـینـ شـفـاـ
 گـلـ یـوزـونـکـ دـاـ دـوـرـورـ نـسـیـمـ حـیـاتـ
 مـیـ لـعـلـیـفـنـگـداـ دـوـرـ زـالـ بـقـاـ

XLVI. [Also in MS. B.]

فغانيمدين قولاغ اغريپ مو دور آرام جانيمغه
 يوق ايرسه نى اوچون يا رب قولاق سالماس فغانيمغه
 قولاغى اغريغان تشويشدين آزده دور جانيم
 بيرىب صحت الهى رحم قىل آزده جانيمغه
 بىر او كيم آشكارا ناله لار قىلسام اول قولاق سالماس
 نى تورلوك يا رب اولغاي مطلع درد نهانيمغه
 يقىن بىلگاندا غافل بولماسىنىي زار نالم دين
 قولاغى اغريغىي كىلماس ايدىي هرگز گمانيمغه
 ايشىتما ستىن بورون وە نى اوچون گر بولماديم يا رب
 ايشىتىگونچە قولاق اغريغىنىي سرو روانيمغه
 كونگولدىن كىم كونگولكا يولدورور ديرلار غلط ايرمش
 كە مەھرىم ھىچ قاثىر ايتىدى نامەربانيمغه
 اتىمنى يار بىلماي غىر دين اىستار نشان بىرم¹
 نە نام و نى نشان رحمىت مەنيدىگ نام و نشانيمغه

XLVII. [In MS. B. only.]

يارىنگ اولسون پادشاھ ذوالجلال
 نىيّر جاه جلالىنگ بى زوال
 حضرت عزت كمال لطفىدىن
 تاپماسون عز و كمالىنگ انتقال
 كورماسون هرگز كمال عز و جاه
 كيمىا كم نقصان جاهينگ دور خيال

¹ Unintelligible to the Editor.

XLIV. [Also in MS. B.]

اول سرو قد که سید اهل قبول دور
گلددیک یوزی نشانی آل رسول دور
هم عارضی گل چمن آرای مرتضی
هم قامتی نهال ریاض بتول دور
باشینگنی بیر دیسه قیلاییس جان بیله قبول
اهل قبول هونی بویورسہ قبول دور
مهری کمال فضل الهی دلدور ولی
اول فضل قایدا قابل هر بولفضول دور
بیرم که غیر بزم و صالحدا شاد ایماس
هرگز وصال بزمیدا ایرماس ملول دور

XLV. [Also in MS. B.]

نیچه ای گل وصالینگ برمیدین محروم بولگای مین
تیلار مین تغیری دین کیم بیر یولی معذوم بولگای مین
گلستان جمالینگ بیتلر ایل مسرورو و تا کی
مین محزون ملامت کنجیدا معموم بولگای مین
مین ایودیم معروم و اغیار محروم ایردیلار جانا
بولوب اغیار محروم مین نیدیب محروم بولگای مین
و فاغه آت چیقاردیم کوب جفا تاریب زهی دولت
که اهل عشق ارا بو اسمخه موسوم بولگای مین
بسی غملار کوروب جانلار چیکیدب مجھول مین بیوم
مگر جان تابشورو بیار الیدا معلوم بولگای مین

هر لحظه یوز عمرارت خاطر قیلیسب خراب
 هرگز بفای مرحمت آباد قیلمادیدنگ
 بس قیل یوق ایرسه تانکلا^۱ که انصاف وقتی دور
 فریاد ایلا گامیدن که نی بیداد قیلمادیدنگ
 بیرم نی سوز دورز که سیفی یاد قیلماغای
 گر یاد ایلا دیدنگ آنی و فریاد قیلمادیدنگ

XLIII. [Also in MS. B.]

ایلا ب شعار شید و بیداد کوز لارینگ
 عالمی قتل ایلا دی جلا د کوز لارینگ
 اسلام کش وریدا بر افتاد ایلا دی
 آیین عدل و قاعده داد کوز لارینگ
 یتماس ایدی بورنگی بلاسی که غمزه دین
 کسب ایلا دی طریقه بیداد کوز لارینگ
 اهل حضور خاطرینی صید قیلدیلار
 میاد لیخ طریقیدا استاد کوز لارینگ
 بولدی یقین ظهور قیامت که بولدی لار
 ایکی غزال ایکاچ ایکی میاد کوز لارینگ
 خوش اول زمان که بیرون نظر مرحمت بیله
 قیلغان کونگولفی قایغودین آزاد کوز لارینگ
 چون ترک ایلا دی نظر لطف عادتیں
 بیرمنی قیلدی غم بیده معتماد کوز لارینگ

^۱ tankla = to-morrow.

XLII. [Also in MS. B.]

منتظر وصال ایدیم بیدل و بیقرار هم
 رحم که ایمدى قالمادى طاقت انتظار هم
 بیم ایماس و ایکی ایماس محنث هجر و بار دل
 محنثیمه حساب یوق در دیمه یوق شمار هم
 هر کونگولی که بار ایدی محنث و غم غه بار ایدی
 یوز ال اختیار ایدی قالمدى اختیار هم
 روحی بلبلونگ قیلور جان فی داغی قولونگ قیلور
 چهرا گل کلونگ قیلور طرہ تارثار هم
 هر کیشی عشقباز دور خاک ره نیاز دور
 عشق ایله سفوار دور بیرم خاکسار هم

XLIII. [Also in MS. B.]

هرگز مینی ترحم ایلا یاد قیلمادینگ
 مسحوزن کونگولنی قایغودین^۱ آزاد قیلمادینگ
 درد اهلی دیک ملاحظه خاطریم قیلیب
 کونگلومنی بیم غایت ایله شاد قیلمادینگ
 آچیلمادی یوزونگ گلی دین غنچه دیک کونگول
 کیم هجر صوصی بیله برباد قیلمادینگ
 کورساتمامادی رسم محنث فتاده
 کیم جور و ظلم بیوله برو افتاد قیلمادینگ
 عالمدا لفظ بی سندی هیچ قالمادى
 کیم عشق ایلیغه اني اسناد قیلمادینگ

^۱ *qaighu* = grief.

سینه خلوت‌هینه خالی اتینگ جان و کونگول
که بو منزلنگه بوکون اوزگاچه مهمان کی‌لادر
کوزلاریم هر نفسی تیلمورادر ^۱ یولنگه باقی‌ب
تا خبر کیلدي کیم اول خسرو خوبان کی‌لادر
لیک طالع یوقیدین هر نیچه کیم پیک صبا
یوگوروب ^۲ مژده بیدویب چین دیسا یالغان کی‌لادر
بیرماسالما کونگول هجر پوشان لیغدین
کیل ده جمعیت دلماع پوشان کی‌لادر

XL. [Also in MS. B.]

قاشینگه توشکالی ای سرو گل‌عذار ساجینگ
میفی بیل ایسکانی دیک ^۳ قیلدي بیقرار ساجینگ
فراق یار توفی بولدي صدم روشن وصل
تاراردا ^۴ توشکالی یوزینگکا تارقار ساجینگ
آچیلسا نافه یوکی مشک ایسی تاغیلغاندیگ ^۵
معطر ایلادی عالمنی مشکبار ساجینگ
می ایچرا آب حیات ایلادی نهان اغزینگ
گل اوزا سنبل تر قیلادی ^۶ آشکار ساجینگ
اسیرو عشقینگ ایماس اوزلوکی بیله بیرم
سالیسب تور آنی بوسوداغه ای نکار ساجینگ

^۱ *tilmürmaq* = to await a person with faint hope of his arrival.

² *yugurmaq* = to hasten towards.

³ like a blowing wind, from *esmek* to blow (intrans.).

⁴ *taramaq* = شانه زدن بمو to comb the hair. *tararda* = at the time of combing the hair.

⁵ *taghilmaq* = بو افسانه‌ن to diffuse a scent.

⁶ *tar qilmak* = ترکوهن to make fresh or moisten. “arosser.”

XXXVIII. [Also in MS. B.]

جان شیرین آن لعل نکته دانینگ سدقه سی
 وه نی بیر جان بلکه یوز جان بولسه آنینگ گه سدقه سی
 سین داغی بیر نوش لب عشقیدا میندیگ زار سین
 زار گنونگوما ترحم ایلا جانینگ سدقه سی
 دیدینگ اویولما باشیمغه کیم روان مین تیله گا
 سین روان بول مین بولای سو رو اینینگ سدقه سی
 هم خضر سویی لب جان بخشینگ بولسون فدا
 هم مسیح الفاظ جان بخشی بیانینگ سدقه سی
 بیرم اولما تلخ کام ار جان شیرین بولماسا
 جان شیرینینگ بت شیرین زبانینگ سدقه سی

XXXIX. [Also in MS. B.]

ای کونگول مژده کیم اول سرو خرامان کیلادور
 یانگی باشديں تن افسردم ارا جان کیلادور
 یقه کوزوم اوچادر شادلیغ اشکینی توکوب
 مکر اول مردمک دیده گریان کیلادور
 سالادور کونگلوم و تیتراتمه^۱ توشمیش تن زار
 ظاهرا دم بدم اول فتنه دوران کیلادور
 ینه تن شههیدا آیین عجب دور که بو کون
 اول که بار ایردی کونگول ملکیدا سلطان کیلادور
 کرچه کوب درد چیکیدب اولگالی یتیم غمیدیں
 شکر الله که باری دردیمه درمان کیلادور

^۱ titratmaq, to shake. لوزیدن. The form is causative but the meaning is here intransitive.

XXXVI. [Also in MS. B.]

ای سرو شمع مجلس اغیار بولماغیل
 وی گل رفیق هر خس و هر خار بولماغیل
 اغیار بیزله همدم اویوب جانیم اورتادینگ
 تفگری ارچون که همدم اغیار بولماغیل
 مین خود غمیفگدا زار بولوب مین خدای ارچون
 سین بیز سری بونوع دل آزار بولماغیل
 یوقدور پری رخی که اینگ زاری بولماگای
 سین هم منگا نظر قیل و بیزار بولماغیل
 بیرم چو بیلدینگ ایمدى گرفتاریق غمیس
 موندین باری کیشگه گرفتار بولماغیل

XXXVII. [Also in MS. B.]

تا لباسینگ غیر قانی بیزله گلگون ایلادینگ
 قان توکاردين کوزلاریمنی غرقة خون ایلادینگ
 کیگالی سیمیس تینگ اوزرا قیزیل تون ای قویاش
 کوز بیاضیس قان یاشیم بیزله شفقتگون ایلادینگ
 آتشین گلگونه لیک تون بیزله گلگونوگ مینیب
 اوت یالین دیک بیلدوروب شورومنی افزون ایلادینگ
 کورساتیب یوز جان بیله کونگلومکا قویدونگ داغ عشق
 اوقاردینگ کونگلومنی و جانیمنی منون ایلادینگ
 بیرمما زلفی ییلانی غه فسوندین نی اسیدغ
 چون که مهلك راغ بولور هر نیچه افسون^۱ ایلادینگ

XXXIV. [Also in MS. B.]

یاشیل لباس ارا اول سرو گلعدارنى کور
کونگول آچیلغۇ دىك اول دىكشا بھارنى کور
لباسىن اىتىي یاشیل سرو لاله رخسارىم
بھار موسىمدا طوفە لاله زارنى کور
گل اوزرا سنبىل سىراپ کورماگان بولسانگ
یوزىدا تىر اىچىيدا زلف مشكىارنى کور
گەپى قوار تاپار بىقوار عشق ولى
قوار تاپمادى ھرگز بوبىق-زارنى کور
اگرچە زار د گوفتار كوبىت-دۇر بىرم
عجىب بлагە گوفتار دور بوزارنى کور

XXXV. [Also in MS. B.]

ھر سوز کە غۇض گو دىسە اى يار اىفانە
ارباب غرض سوزىكە زفھار اىفانە
گر اىتسا ظاهر قىلادۇر عشقىيي ايلكە
بالله كىشىكە قىلمادىم اظهار اىفانە
ھر دىن سەنگا يوز سوز مىين مەحروم دىن اىتىپ
ھر سوزدا انىڭ يوز غرضى بار اينانە
بالله کە اغىمار سوزى بارچە غرض دور
مېندىن سەنگا بىر سوز دىسا اغىمار اىفانە
ھر نىچە جفا كورسە وفا توکىي قىل سور مو
بىرم کە بىل سور اوزنى وفادار اىفانە

XXXII. [Also in MS. B.]

سردی که لطف باغیدا نازک نهالی بار
 نازک نهالی نینگ ذی بلا اعتدالی بار
 قدی بیله بیلیفی تخیل قیل سور کونگول
 نازک خیالی بار و نی نازک خیالی بار
 گل نینگ که یوز تجملی بار حسن باغیدا
 اول گلندی کورکالی یوزدین انفعالی بار
 دیدیم که بیزکا با قماغی نینگ احتمالی یوق
 باقی ب تبسم ایلادی کیم احتمالی بار
 بیرم که خورده بین لیخ ارا موشکاف ایسرور
 اغزی بیله بیلی سوزیدا قیل و قالی بار

XXXIII.

جان تاپنی اعتدال قدینگ دیلک نهالدین
 یا رب تجاوز ایلام اسون اعتدالدین
 اول بیل تخیلیدا خیالی بولوب کونگول
 آنینگ خیالی چیقمادی هرگز خیالدین
 هر کیم که بعد و قرب حجایینی قیلدی رفع
 غمگین و شاد بولمادی هجمر و وصالدین
 قیلسانگ جمال شاهد غیبی کورارگا جهد
 جهد ایلا منقطع بولاکور جاه و مالدین
 بیرم حبیب قیلامادی حالینگه التفات
 بولگانی مو هیچ حال یمانواع بوحالدین

XXX.

فغان که يار مفگا يار بولمادى هرگز
 انيس خاطر افكار بولمادى هرگز
 كيچىك ياشيدا گرفتارلار غميسن نى بىل سور
 كه هيدىچ غم غه گرفتار بولمادى هرگز
 نى عيد فارغ اگر بولسە زارلار غمىدىن
 بىر او فرافقىدا چون زار بولمادى هرگز
 مفگا مخالفت اظهارى قىلما كيم مىندىن
 بجز موافقت اظهار بولمادى هرگز
 نى عمر دور بو كه بىرم جفا چىكىپ عمرى
 عنايتىقىغە سزاوار بولمادى هرگز

XXXI.

نكارا بىر بولى مىين زاردىن بىزارلىق قىلما
 مىنىي محروم ايتىپ اغيار بىولە يارلىق قىلما
 كونكول بىردىم سەنگا دلدار دىپ تىڭرىي اوچون اى گل
 مىننېڭ كونگلۇم آلىپ اغيار غه دلدارلىق قىلما
 قدىمىي قول لارېنگ بى رەلەيىدىن نېچە كيم بولميش
 مبارك خاطرىنگ آزارلىق بىزارلىق قىلما
 مىين اول گل عشقىدىن قازلار يوتوب رازىمنى فاش ايتىمان
 سىن اى كوز دىمىدەم افشا اوچون خونبىزارلىق قىلما
 رقىبا خاطرىم آزىدا دور هەجران خراشىدىن
 درشت ايتىپ مىنىي اغىرىتىما ناھەموارلىق قىلما
 تىلاب دلدارنى زارى قىل سور سىن مىندىك اى بىرم
 بوزوغدۇر خاطرىم تىنگرىي اوچون بو زارلىق قىلما

XXVIII. [Also in MS. B.]

یار سیز جانیمنی آلغان محفت هجوان ایمیش
 محفت هجوان دیمانگلار کیم بلای جان ایمیش
 خنجرینگ شوقی یوزونگ مهری و لعلیدگ هجرویدن
 کوکراییم چاک و یوراک یوز پاره باغوبیم قان ایمیش
 کام لعینگدین وصال ایامیدا دشوار ایدی
 یوقسه جان بیرمک فراقینگ شامیدا آسان ایمیش
 نی بلا دور کیم خلاصیم یوق زمانی هجربیدن
 قسمتیم گویا ازل دین محفت هجوان ایمیش
 بی سرو سامان تیدان بیرم نی ای ناصح انکا
 پند بیرمک کیمکا پروای سرو سامان ایمیش^۱

XXIX.

ای جفاجو غیر بیرله آشنا لیق قیلماغیل
 آشنا بولغان یار افلار دین جدالیق قیلماغیل
 آشنا لیخ یخشی دور لیکن یمان دور ایل تیلی
 تیلکا توشکان خلق بیرله آشنا لیق قیلماغیل
 بیوفالیخ کرچه حسن اهلیغه رسمی دور قدیم
 سین اولارغه او خشاماس سین بیوفالیق قیلماغیل
 بی ادالیق دور وفا ترک ایلامک حسن اهلیغه
 بیوفالیق ترکین ایلا بی ادالیق قیلماغیل
 بیرمک چون اعتبارینگ یوقذوارور یار آلیدا
 کورساتیم ب انکا او زونگی خود نمالیق قیلماغیل

^۱ This line is unsatisfactory, but both MSS. agree.

نى تانگ^۱ گر غير بىرلە هەمدەم اوسلە اوں گل رعفـا
جهان باغى ارا چون بىر گل بىخـار بىلماس مىدىن
بو قاتلا^۲ بىر پرى نىنگ عشقىدىن كوب زار سىن بىرمـ
سىنى ھرگز بىرداو عشقىـدا مونداق زار بىلماس مىدىن

XXVII. [Also in MS. B.]

خوش اولىكىم سرو نازىم رەم قىلغىـى بى نوالارغـه
نىچـوك كىم پادشە لاز مرحـمـت ايلار گـدارـغـه
اگـر اوـل شـاھ خـوـبـان لـطـفـ اـيـلـه بـولـسـه خـرـىـدـاـرـىـم
گـداـيـى مـىـنـ كـهـ اـسـتـغـفـا سـاـتـاـرـ مـىـنـ پـادـشـالـارـغـه
لـطـافـتـ لـيـخـ يـيـكـيـتـ لـارـ عمر يـنـكـلـيـغـ بـيـوـفـا دـورـ لـارـ
منـىـنـىـكـ جـانـىـمـ دـورـ اوـلـكـىـمـ اوـخـشـامـاـيـدـورـ بـيـوـفـالـارـغـه
دـمىـ كـىـمـ نـازـاـيـلـهـ اـيـكـىـ لـبـىـ وـصـفـيـسـ اـداـ قـىـلـغـايـ
مـسـيـحـاـ بـولـسـهـ هـمـ جـانـ بـىـرـكـاـىـ اوـلـ نـازـكـ اـداـلـارـغـه
بـلـالـارـ دـورـ مـنـكـاـ اوـلـ كـوـزـ بـىـلـهـ زـلـفـ وـ قـدـ وـ كـاـكـلـ
بـلـالـيـغـ كـوـىـ اـيـدـيـ كـىـمـ اوـچـراـدـىـمـ مـوـنـدـاـغـ بـلـالـارـغـه
يـوزـيـنـ كـوـرـسـاتـىـيـ وـ كـوـنـگـلـومـ آـلـىـبـ يـاـشـورـدـىـ³ رـخـسـارـىـنـ
كـهـ مـوـنـدـىـنـ سـوـنـكـ كـوـنـگـولـنىـ بـىـرـمـاـكـاـىـ مـىـنـ دـلـبـاـ لـارـغـه
گـداـيـىـ بـىـ نـوـ دـورـ بـىـرـمـ وـ يـوـلـونـگـداـ خـاـكـ اوـلـغانـ
طـرـيـقـ مـهـرـ اـيـلـهـ كـامـىـ گـذـرـ قـىـلـ بـىـ نـوالـارـغـه

¹ *ne tāng* = what wonder?² *bu qatla* = at this time.³ *yashurdi* = پنهان کردن to hide.

بىتمكاي هرگز تکلّمدا لب جان بخشيغە
 هر نىچە قىلسا مىسیح الفاظى روح افزایىلەغۇ
 يوز بىلە زلفى ھواسىدىك فرح بخشن اولماغانى
 نىچە كىم قىلغاي نسىم صەم عنبرسايىلەغۇ
 تا كە توغدىپى اختىر دولت سعادت بىرىجىدىن
 قىلىمادى بىر كوب اول آيدىك جەن آرايىلەغۇ
 چون تاپىلىماس بىر گل بىخشار عالم باغىدا
 باغانلار تا كى ايتكاي لار چىن پىرىاپىلەغۇ
 دىماگىل بىرم كە بى پروا دور اول سلطان حسن
 پادشه دور نى عجىب گر قىلىسە بى پرواپىلەغۇ

XXVI. [Also in MS. B.]

نيدىب اى نازنин مندىن ملاينىڭ بار بىلىماس مىن
 نىدىن يارب يىتىب تۈر كونگلۇنقا آزار بىلىماس مىن
 ملاينىڭ ظاھر و بىلماى سىب جان يى آغزىمە
 نىچجوك جان ايلتايىن گر قىلىماسانك اظهار بىلىماس مىن
 كىرىپ دشمن سوزىكا دوست بىلماى سىن مىغىي ليكىن
 خدا حاضر دورور مىن سىندىن اوزكا يار بىلىماس مىن
 فى قىلادىم نى خطى واقع بولۇپتۇر وە نى سوزدىب مىن
 كە سوز قاتماس¹ مەنگا اول لعل شىڭر بار بىلىماس مىن
 ھوس قىلدىم انى توش كورماك اما توشدا كورگاى مىن
 چو ھرگز توشدا ھم بختىم كوزىن بىدار بىلىماس مىن

1 *süz qatmaq* : to make affectionate enquiries after a person.

گه قهر ایله گداخته پاک عشق میمن
 گه لطف ایله نواخته عشق پاک میمن
 بیرم نی تیل بیله انگا جانیم فدا دیمانی
 یوز تیل بیله چو قایل روحی فداک میمن

XXIV. [Also in MS. B.]

اول شوخ دردی باعثی قیلیدنگ کرندنی
 کویدوردونگ ای سپه رمیمن دردمدنی
 تن میج مریدا خسته کونگول پاره پاره بس
 دفع کرند اوچون نیتای اوزا سپندنی
 اول قد که حسن گل شفیدا بولدی سرفراز
 لطف ایچرا پست ایلادی سرو بلندنی
 کوراچ خضر زلال حیاتین قیلور فثار
 گاه تبسم اول شکر^۱ نوش خندنی
 بیرم کمال مشرب ایرور ترک توبه قیل
 تاپسانگ حریف بیر نیچه یار لوندنی^۲

XXV. [Also in MS. B.]

قیلماغیل ای شوخ سرکش مونچه بی پرواپلیدنخ
 بیرم نینگ رایم بیله بول تابکی^۳ خود رایایدنخ
 غم تونی قان ییغلازیم^۴ نینگ محننتین کونگلوم بیلور
 کرچه کوزومگا کورونماس مونچه خون پالاییدنخ

^۱ Thus in both MSS. but شکرین would be a better reading.

² This line neither scans, rhymes nor gives sense !

³ Persian “ *tā* be key ? ” Cf. line 6 *tā* key.

⁴ *qdn yighlamaq* = to weep tears of blood.

ایلکیدمه آلیب آیاغ باردیم ایلکیدین^۱ بیر یولی^۲
 پاتراغ^۳ ایچ دیب چون اشارت قیلدي اظهار ایلکیدین
 شیشه یانگلیغ قان توکوب ساغر کیبی قاندور ایچیم
 تا بلوبندور شیشه و ساغر نمودار ایلکیدین
 کورمایدین ایلکیگا هردم ایل کوزی توشماکنی دیب
 بار دوزور قانلیغ کوزوم پیوسته خونبار ایلکیدین
 مسست لا یعقل بولور ایومیش تمام عمریدا
 بیدایی کیم جرعة نوش ایتسا دلدار ایلکیدین
 وہ نیدچوک میں عمرلار مسست اولمایدین ای دوستلار
 کیم ایچیب میں می لار اول شوخ جفاکار ایلکیدین
 بیرم اول دور اوئی و اولدوردی بو حسرت میمنی
 کیم ینه بیر جرعة نوش ایتمادیم یار ایلکیدین

XXIII. [Also in MS. B.]

ای کیم همیشه درد و غمینگدین هلاک میمن
 دردیفگ ایشیدکالی نی بلا دردفاک میمن
 گه خنجر فراقینگ ایلا دلفگار اووب
 گه تینغ اشتیاقینگ ایلا سینه چاک میمن
 گاهی قیلیب هوای وصالیفگ تاپیب حیات
 گاهی چیکیب جفای فراقینگ هلاک میمن

۱ *ilikdan barmaq* = از هوش رفقن

۲ *bir yoli* = دفعه straightway.

۳ *pátragh* quickly, quicker. *ilik*, not *ilik*: cf. also V lines 4 and 5. *ilik* can become *ilki* in contraction, lit., see my edition of *Mahānī'l Lughat*, p. 129.

هر کچ نظر غه جلوه نازنگ هزار حیف
 قیلما رقیب مذلینه جلوه گاه ناز
 عاشق قه اعتقاد کیراک بیرمانی باک
 گرفی المثل حقیقت ایبور عشق یا مجاز

XXI. [Also in MS. B.]

لماسین ایتگالی اول^۱ سرو خوش خرام قزیل
 کوزومنی ایلادی قان یاش بیله تمام قزیل
 پری رخوم ینه قانلیغ کوزومدا قیلدی مقام
 که حسن اهلیغه زیبا دورور مقام قزیل
 مدام عارض رنگین لیغی چاغیر دین ایماس
 که هیچ یوزنی بورنگ ایلاماس مدام قزیل
 اگرچه حسن ایلی دور جام دین قزیل یوزلوك
 ایبور همیشه یوزونگ عکسی برله جام قزیل
 بیلیب سپه رغمیدم قان یاشین توکار بیرم
 شفق ایماس که ایبور هرنماز شام قزیل

XXII. [Also in MS. B.]

باده^۲ کیم ایچتیم اول شوخ ستمگار ایلکیدین^۳
 تا حیاتیم بار دورور کیفیتیدم بار ایلکیدین

^۱ MS. A wrongly for اول ای

^۲ MS. A. reads بازده

^۳ The following example of this idiom is given in the *Sanglakh* under the word

شیخ

شیخ ایلکیدا کی ایچادورگان آیاغ آشنه آنگا بیودی که آلیب ایچکیل
 اول آلیب ایچکاندین سونکوا بیوردی کیم یاغ بولغان ایلکیدنگ نی بوخرنگ
 عه سورت *

وصال دولتی دین آیریب مینی و کیم
 فراق مختنیغه مبتلا قیلیب بارا سین
 دفالیخ ایل ارا میں زارنی ساغینسا بولور
 چو ایتلارینگه مینی آشنا قیلیب بارا سین
 صفائی مجلس عشوت سینیگ حضورونگ ایدی
 حضور مجلسینی بی صفا قیلیب بارا سین
 مینی بو مخفت ارا نا رضا قویوب باردینگ
 ولی رقیب نی او زدین رضا قیلیب بارا سین
 بو طور قیلماگیل ای گل وفا طریقی ایماں
 که بلبلونگ نی اسیر بلا قیلیب بارا سین
 باریب نکارینگ و یوز سوز ایله تاپیب بیرم
 فراق حرقی دین او تغه یاقیلیب^۱ بارا سین

XX.

کم لطف او پر جفا دور در اول سرو سرفراز
 خوشبور عذایت ایلاسا کوبنی دین کوب آز دین آز
 سین غیر مجلسینیغه بربیب و صلییدین فروع
 مین درد محنفلیدا تاپیب هجر دین گداز
 تا کی جفای هجر ایله تشریف و صلییدین
 مین خاکسار بولغا مین و غیر سرفراز
 هر ناکسی نی لایق صحبت دور در سفا کا
 نا جنس ایل مصاحبی دین قیل احتراز
 شکر خدا ییگیت سین و عقیلیگ کمالیدا
 یخشی بیله یمان ارا بولم اسمو امتیاز

^۱ *yaqilip* = to be burnt.

XVIII. [Also in MS. B.]

از بس که مهرینگ آزليغىدىن بيقوار مىن
 هر لحظه آه و ناله دا بى اختىار مىن
 مىن زار بيقوارغه رحم ايت که مىن
 عشقىنگدا بيقرار و فراقىنگدا زار مىن
 مسىكىن و خاكسار و غربىيغه رحمى يوق
 مسىكىن مىن و غريب مىن و خاكسار مىن
 بارمدا ¹ بار خاطر ايماس غىر طعنە سى
 چون هرنى اىتە دور مىن يوز انچە بار مىن
 دايم جنون و خلق ارا مجفون چە شەرتىم
 رسالىغىم نى عىب که ديوانە وار مىن
 قوللىقە گرچە معصىتىم بىر كمال دور
 اما كمال عفويدىن امي دوار مىن
 بىرم جهاندا هىچ كىشىكە قويەن اعتبار
 تاپسام حبىب حضرتىدا اعتبار مىن

XIX. [Also in MS. B.] ²

پرى رخا ينه قايدىي ³ هوا قىلىپ بارا سىن
 که تىلەلارنى عجب بى نوا قىلىپ بارا سىن

¹ بارمدا در بارگ من = in respect of myself.

² MS. B. adds between lines 1 and 2 the two following lines:—

فغان کە اوچ كىبىي تاشلاپ يراق وصالىد-گ دين
 فراق ايلكىدا قدىم-نى ياقىلىپ بارا سىن
 دونگول سىن-وقتۇر و يوق طاقت جفالىك-ن
 شكسە كونكلىومە جانا جفا قىلىپ بارا سىن

³ yina qaiti = anew

کلاه وحدت باده سین تارتیب ارادت جامیدین
 یوز قوسان جمشیدگه جام ایلان انعام ایل
 عشق ایلیدین مسست و بیخود لوق عجب یوقنور که باز
 شوق بزمیدا سپه-راقداحیس ایلان جام ایل
 پخته بول بیروم کیشیدا عشق اوئی سوزین دیما
 کیم بو اوقعه کویکانینگنی باور ایتماس خام ایل

XVII. [Also in MS. B.]

نیچه هجران غمیدین ناله و فریاد قیلای^۱
 حاصل عمرنی فریاد ایله برباد قیلای
 نیچه کوز لوحیدا تصویر ایتیمان صورتیفی
 دمبدم خاطر انیذگ کورماکیدین شاد قیلای
 نیچه وصلینی تیلا ب هج-ریدا خورسند بولای
 نیچه امیدی بیله جانیمه بیداد قیلای
 نیچه غربت ارا بیکس لیگ اوئی بیرله کویوب
 ماتمی لار کیبی اوز حالیمه فریاد قیلای
 نیچه جانیمغه ساغینماسلیغیدین اوت توشوبان
 آنی بیصی-رلیغیدین کویونوب یاد قیلای
 نیچه عشقیدا بوزوب صبر و سلامت وطنین
 نیچه اندوه و ملامت اویین آباد قیلای
 نیچه زلفیغه گرفتار بولوب زار بولای
 گیل که اوذنی بو بلا قیدیدین آزاد قیلای
 بیروم یار وفا رسمیغه معتماد ایمس
 ایمدي جانیمنی جفاسی بیله معتماد قیلای

^۱ MS. B has throughout ایقایین instead of قیلای

سین بولگالی منظورمه و مهـرـغـه هـرـگـز
 تو شـمـاسـ نـظـرـیـمـ خـواـهـ اـیـفـانـ خـواـهـ اـیـفـانـهـ
 سـیـنـدـنـ خـبـرـوـیـمـ بـولـگـالـیـ حـقـقـاـ کـهـ اوـزـیـمـدـیـنـ
 یـوـقـتـورـ خـبـرـیـمـ خـواـهـ اـیـفـانـ خـواـهـ اـیـفـانـهـ
 یـوـقـتـورـ سـیـوـگـولـوـکـ اـیـلـ اـیـچـرـهـ کـهـ یـوـقـتـورـ
 سـیـنـدـیـکـ سـیـوـرـیـمـ خـواـهـ اـیـفـانـ خـواـهـ اـیـنـانـهـ
 بـیـرـمـ کـیـبـیـ یـکـسـانـ کـیـچـهـ دورـزـلـفـ وـ یـوـزـوـنـگـدـیـنـ
 شـامـ وـ سـحـرـیـمـ خـواـهـ اـیـنـانـ خـواـهـ اـیـنـانـهـ

XVI. [Also in MS. B.] ^۱

یـوـقـتـورـ عـالـمـ اـرـاـ عـشـقـ اـهـلـیـ دـیـکـ بـدـنـامـ اـیـلـ
 کـامـ تـاـپـمـاـیـ دـوـسـتـ بـیـنـ خـلـقـ اـیـچـرـاـ دـشـمـنـ کـامـ اـیـلـ
 کـاـهـ بـزـمـ عـیـشـیـ دـوـرـانـ آـفـتـیـ دـیـنـ قـوـزـغـالـیـبـ ^۲
 کـاـهـ صـبـحـ وـصـلـیـ هـجـوـانـ ظـلـمـتـیـ دـیـنـ شـامـ اـیـلـ
 گـهـ قـوـیـونـدـیـکـ ^۳ غـمـ بـیـسـانـیـدـاـ سـرـگـرـدـانـ اـوـلـوـبـ
 تـاـپـمـاـغـانـ بـیـرـدـمـ ^۴ قـرـارـ وـ کـوـرـمـاـگـانـ آـرـامـ اـیـلـ
 کـاـهـ مـجـلـوـنـ دـیـکـ جـنـوـنـ اـفـرـاطـیـدـیـنـ بـیـخـوـدـ بـوـلـوـبـ
 خـاطـرـیـغـهـ بـیـتـمـاـگـانـ آـغـازـ اـیـلـهـ اـنـجـامـ اـیـلـ
 کـاـهـ کـثـرـتـ وـحـشـتـیـ اـفـرـاطـیـدـیـنـ دـیـوـانـهـ وـارـ
 خـلـقـ اـرـاـ ظـاـهـرـ قـیـلـیـبـ هـمـ کـفـرـ وـ هـمـ اـسـلـامـ اـیـلـ

^۱ B. adds between verse 1 and 2 the following line:—

کـاـهـ بـارـیـ غـیـرـ بـوـلـهـ بـادـهـ عـشـرـتـ اـیـچـیـبـ * دـمـ بـدـمـ خـوـنـابـ حـمـسـوـتـ اـیـلـاـکـانـ آـشـامـ اـیـلـ

^۲ قـوـزـغـالـیـقـ = to be perturbed.^۳ quyun = گـرـبـادـ, whirl-wind.^۴ MS. A. reads wrongly هـرـثـمـ.

بیرم که سواغ ایلار ایدی اغزی نشانی
لعلینی سوروب^۱ بولدی سوزی مختص و آندین

XIV. [Also in MS. B.]²

مین زارغه سیندیگ یفه بیمر یار تاپیلماس
سین یارغه مندیک یفه بیمر زار تاپیلماس
کوب زار سنگا بولدی گوفتار و لیکن
مندیک یفه بیمر زار گوفتار تاپیلماس
عالمندا ییگیت کوب تاپیلور لیک سیننگدیک
بیرحم و جفاجوی دل آزار تاپیلماس
و و بونی سوز دور که کونگول اسراماغ ایچرا
حسن اهلي ارا سین^۳ گیبی دلدار تاپیلماس
ایلدین طمع مهر و وفا ایلاما بیرم
چون عالم ارا یار وفادار تاپیلماس

XV.

ای بیخبریم خواه اینسان خواه اینفانمه
کویدی جگ ویم خواه اینسان خواه اینفانمه
گرچه گذرینگ یوق منگا بالله که سیندین
یوق تور گدریم خواه اینسان خواه اینفانمه
یوز فتنه کوز و زلفونگ ارا چین تاپیلیب تور
ای فتنه گویم خواه اینسان خواه اینفانمه

¹ *sürüp* from *sürmaq*, to stain.² B. adds between 2 and 3 the following verse:—

یا رب منگا طالع بروگشته دورور کیم * سوگشته بولوب منچه تیلاب یار تاپیلماس

³ MS. A. reads wrongl] مین

کونگلوم مرض حراتیدین مضطرب دورور
 یا خود تیلامی دور اول لب میگون زلاینی
 آرماندا اولدوم آه نی بولگای ایدی اگر
 بیدر قاتلا کورسام ایردی مبارک جمالیندی
 وصل احتمالی بولمانیدین تاپارایدیم
 هر لحظه خاطویمدا اولوم احتمالیندی
 گربیم بلا موضعی ایدی زار جسمیم
 جانیمغه یوز بلا ایدی تاپمای وصالیندی
 بس مشکل ایردی بومرض ایچرا تیرویلماکیم^۱
 گرسور غالی بیدارماسا ایردی خیالیندی
 بیرم فرایینگ ایچرا مریض و ملول دور
 خوش اول که دفع قیلسه وصالینگ ملالیندی

XIII.

کوزوم اوچادر تا کورا آلغای اثر آندین
 کونگلوم اوسادر ^۲ کیم آلا آلغای خبر آندین
 وہ کیم نظریم اوتروسیدا جلوه گر آیرماس
 اول کیم کوتارا آلماس ایدیم بیدر نظر آندین
 لعلی اوئی گلگون سوشکیم نی قیلور تیز
 ظاهر بولادور قطره خون چگر آندین
 بندیاد بلا قیلمادی طوفان سوشکیم
 کیم بیدر بیله کوک بولمادی زیر و زبر آندین

^۱ *tirilmak* = to be alive.^۲ *usmag* = to grow in size (croître).

XI.

ای چمن جان آرا سرو خرامان غینام^۱
 عمر گلستانیدا غنجه خندان غینام
 کوزگا مینی ایلماغان بیرون نظری قیلماغان
 کونگلوم آلیب بیلماغان دلبر ندادان غینام
 هم اوی یخشی غینه هم کوزی یخشی غینه
 هم سوزی یخشی غینه یار سخنی دان غینام
 ای یوزی گل گل غینه وی ساجی سنبل غینه
 قیلما تغافل غینه بولما پشیدمان غینام
 ای قدی چابک گینه وی لبی نازک گینه
 وی سوزی اوترک^۲ گینه وعده سی یلغان غینام
 واسطه دولت وصلیفگ اگر بولماسا
 محدث هجران ارا چقوسی دور جان غینام

XII. [Also in MS. B.]^۳

دردا که یار سورمادی مین خسته حالینی
 هرگز ایشیتمادیم فرح افزا سوالینی

^۱ In this ode the termination "ghina" or "gina" is a diminutive corresponding to the Persian *cha*; "ghinam" and "ginam" are, of course, this diminutive plus the possessive personal pronoun "am." See my edition of *Mabāni'l-Lughat*, pp. 120, 121.

² *ütrük* = a lie. Zenker under the word *اوقروک* falls into a curious error. He says L. T. (i.e., *Lughat-i-Turk*) gives فروغ and says consequently that *ütrük* = *Glanz* or splendour.—I presume فروغ is merely a misreading of دروغ.

³ MS. B. adds between lines 1 and 2 the following verse:—
 بیماری سورار و اندین منفعمل اتکین * مین هیچ بیلم—ادیم سبب انفعالید—ی
 and between 3 and 4 the following:—
 عمروم قویاشی بولمه مقارن زوالیغه * یارب که کورمایین قویاشیم نینگ زوالینی

IX.

هر نیچه ای بیوفا وصلینگه لایق بولماسام
 عشق اهلی بولماایین عشقینگدا صادق بولماسام
 تاپماایین سیندین مرادی اعتقادیم بولماسام
 سین منگا بولغیل مخالف گر موافق بولماسام
 عشق عالم قیدیدین بولدی خلاصیم غه سدب
 نیتکای^۱ ایردیم منچه محنت بیدله عاشق بولماسام
 قوی که بیرم دیک بیراق دین جلوه حسونگ کورای
 هر نیچه ای بیوفا وصلینگه لایق بولماسام

X. [Also in MS. B.]

کورونور گلگون پر اول سرو خرامان باشیدا
 یانمایاندور شفق خورشید تابان باشیدا
 یا طلوع ایتکان قویاشی دور مسیحا اوشیدا
 یا قفات یاپغان قدری دور سلیمان باشیدا
 قامدی شمع شبستانیم دور و گلگون پری
 شعله دور گوییا شمع شبستان باشیدا
 سانچدان پر جلوه بیر رخشینگه میدان ساری کیم
 سین کیلورسین دیب کوزم تورت اولدی میدان باشیدا
 قد و رفتارینگه کونگلوم آفچه مایل بارکیم
 یوق هوای جلوه سرو خرامان باشیدا
 کم ایماس بیرم خیال شعر بیرم باشیدین
 کورگالی شعرینگی اول شاه سخن دان باشیدا

^۱ *nitkai*, contraction of *ne itkai + irdim* = what could I have done ?

یوقد-ورور بالله ملاینگ ایشید-ورگ طاقتیم
 بیتماسون ناگه ملال آنکیز افغانیم سنگا
 تاسیفی بی قاب ایشیدیم بس پرشان حال مین
 وه که ظاهر بولمادی حال پرشانیدم سنگا
 هر جفا بولسه مین بی قاب غه بولسون نصیب
 یوقدورور قاب جفا خوشید تابانیدم سنگا
 لبلارینگ وصفیدا بیرم شریدور آب حیات
 صحنه بیرسون آله آب حیوانیدم سنگا

VIII. [Also in MS. B.]

یار دردی جان بیماریمدا بولگای کاشکی
 جسمی آزاری تی زاریمدا بولگای کاشکی
 گل یوزین کورگونجه رنج آسیدین بی قاب رنگ
 یوز تیکان بو چشم خونباریمدا بولگای کاشکی
 زحمتی کیم اوذا دور کاش اول منگا بولگای نصیب
 صحنه کیم میندا دور یاریمدا بولگای کاشکی
 لعل جان بخشی نی بیو تبخاله مجروح اینکوچه
 یوز جراحت جان افکاریمدا بولگای کاشکی
 اندرا بولگان درد بولگای میندا لیکن درد عشق
 اندکی یار جفاکاریمدا بولگای کاشکی
 بیرم اول آی نینگ هر آزاری حیاتی دور منگا
 تا تیریک مین بندی آزاریمدا بولگای کاشکی

بیرمَا طبیعِ طبیعیگه ملالی بولماسون
سوز او زاتما قیل دعای دولتیگه اختصار
تا جهان بولگسای الهی شاداییغ بیرله بولوب
تفگری دین بیتکای آنگا هر لحظه فیض بیشمار

VI.

ینه کوزی غمیدین ناتوان دورور کونگلوم
رفیق و همدم آه و فغان دورور کونگلوم
اگرچه جزم ایماس وعده غه وفا قیلوری
وفاغه وعده قیلور دین خوشان دورور کونگلوم
نوا چو تا پمادی عشاق ایچرہ مجلفون غه
جنون مقامیده هم داستان دورور کونگلوم
بیلان کیبی چاقیب ایپ دیک همیشه تیل لاری دین
رقیب دیو صفت دین گزان دورور کونگلوم
ترحم ایله که بیرم دیک ایل صفت کوپدین
سفی تیلاب نیچه بیخان و مان دورور کونگلوم

VII. [Also in MS. B.] ^۱

بیتماسون آسید ب تپ سرو خرامانیم سنگا
ایسماسون باد خزان گلبرگ خذدانیم سنگا
باشینگا او بیرلسا ^۲ جان نا توانیم نی عجب
چون تیلایدور صدقه بولماق ناتوان جانیم سنگا

1 B adds between lines 4 and 5 the following verse:—

یوق سنگا خوشلوق نیویک لیک دین نی دل خوش لوق منگا
تابشو رای ایه دی حزین حانیمذی جانیم سنگا

2 pronounced *üyürülmek* from an old Turkish work *avirmek*, to turn
= to revolve around.

هم قویاش بیرله شفق هم تون ارا توغمیش سهیل
 کورونور بیدر آندا کورساتکاج اوین اول شهسوار
 هم سعادت برجیدا تابنده ماه و مشتری
 هم بولوت دین آفتایی دور که بولمیش آشکار
 اوشبو شکل و شیوه بیرله چابک-وم^۱ میدان ارا
 جلوه قیلغاه باردی ایلکیم-دین عفان اختیار
 ایستاما صبر و قراری همنشین مین زاردیس
 کیم منگا عشق ایلکیدین نی صبر قالدی نی قرار
 یوقتورو عشاق ارا مین بی نوا دیک بیدلی
 چون مینینگ یاریم کیمی عالمدا کیم نینگ یاری بار
 دلبری نوشین لبی سیمین تفی سنگیس دلی
 نازنینی مه جبینی سرو قدمی گلendar
 کیم دورور اولکیم مین مسکین کدایی مین اینگ
 شهریار کام بخش کامیاب و کامکار
 خسرو عادل همایون اول شه عادل که دهر
 بارچه عالمدین اینگ آتیغه ایلار افتخار
 شاه جمجاه و سکندر حشم و قیصر شکوه
 خسرو رستم دل و سلطان خاقان اقتدار
 اول که کیفیتی انگلاب لذت گفتار دین
 مست لا یعقل بولور سوزلاردا عقل هوشیار
 توشگالی کوز روزنی دین اول قویاش نینگ پرتوی
 رقص ایثار کونگلوم هوای مه-وین ایلاب ذره وار

IV. [Also in MS. B.]^۱

ای خاک آستانینگ اولوب مجمع رُسل
 جمع رسلگه مهر رخونگ هادی سُبل
 سیندین تاپیب سعادت کونین الغ کیچیک
 ای لطف بیرله باعث ایجاد جزو کل
 یوقور قدیونگچه روضه رضواندا تازه سرو
 انداق که دهر باغیدا یوزونگچه تازه گل
 سیندیک جهاندا بولغالی تولید کاینات
 توغمایدور امهات انسی بیر اتا اوغل
 تاپماق محال پرتو مهرینگ بیله شرف
 مرات حق نماسینی صاف اینمایین^۲ کونگول
 عاجز دورور کمال صفاتینگدا کل عقل
 قاصر دورور صفات کمالینگدا عقل کل
 ای خواجه ایلا بیر نظر مرحمت که بار
 بیرم کمیفه قولاریفکا کمیفه قول

V.

حاشیه گلگون قراتاجینگدا لعل آبدار
 شمع بیرله شعله همدم دود ایله همراه شرار

^۱ MS. B. adds between lines 4 and 5 the following verse:—

ناقدنگه رنگ مهره خورشید ایبور ایلی
 اول رنگ بولغای اطلس افلات بولسجد

² MS. اینمایین

سرگشته بولوب عالم ارا تاپمادینگ آرام
تا بار سفکا بیرام ییگیت یار محمد

III. [Also in MS. B.]

چون ایلاماس وفا کیشیکا دهر بی ثبات
خوش ره روی که ایلادی قطع تعلقات
چو گان عقل و گوی فراست ایندگ دور رور
عالمندای بخشی لیغ بیله هر کیم چیقارسه آت
غم او قلاری یمین و یساریمغه سانجلیدب
ایلدین او چوب چیقارغه تا پیدب مین عجب قفات
ای قادر کریم و یا حی ذوالجلال
کیم بار مطیع امریذگا ذرات کاینات
حمدینگ توکانماگای بیتیبان بولسه^۱ تا ابد
اشجار خامه بحر مداد و فلک دوات
تونکون ثنا و حمدینگ ذاکر دور رور یقین
زهاد خانقاہ ایله رهبان سومنات
بر گشته لارغه قهرینگ اولوب موجب عذاب
سرگشته لارغه لطفونگ ایبور باعث نجات
بیرم که کونلی قفل دور رور جهل زنگیدین
یارب که فتح ایلکی بیله قفلینی او شات^۲
مقصود وصل دور انکا هجران بلاسیدین
قوتغارغیل^۳ اذی ینگوروبان مقصدیغه پات

^۱ MS. A. reads نپسیانون اسه

^۲ اوشامق = to break open.

^۳ قوتغارمچ = to deliver.

نوشین بیدین روح فرا باده رنگین
 رنگین یوزیدین جلوه نما لاله حمرا
 هم باشیمه اول سرو سالیب سایه رحمت
 هم کونگلومه اول مشک بولوب صایه سودا
^۱ بیروم صفت اول شه لولَك دگیل کیم^۲
 مهربی یوزیدین خلق قیلیب خالق اشیا
 هم مظہر اشیا دور و هم مظہر اسماء
 هم مقصد اقصی دور و هم مطلب اعلی

II.

خوش قد و خوش اندام ییگیت^۲ یار محمد
 دلدار و دل آرام ییگیت یار محمد
 مذهب دا باری ایل بیله بیروم طور چیقیشقان
 مشروب دا می آشام ییگیت یار محمد
 او ز کامی بیله قان توکار ایل کامنی بیرومی
 خوب لار ارا خود کام ییگیت یار محمد
 گل اسلامی و گلبنی کورمای چو کورندی
 گل بوی و گل اندام ییگیت یار محمد
 هم طرّه سی دور پر شکن اول نوع که سفیل
 هم چهره سی گلفام ییگیت یار محمد

^۱ MS. points wrongly کنم

² MS. points throughout. بیگیت. The correct reading must be بیگیت, which is equivalent to the Persian جوان. This poem is apparently addressed to a friend of the poet's, named Yâr Muhammad.

مستغرق بحر کومینگ خسرو [و] درویش
 پورده خوان نعینگ پشه و عقا
 بیرم دیمه توحید دیبان جانیگا مفت
 المنة لـه تبارک و تعالی
 بیر غـرـه غـرـا بـیـلـه مـیـنـ غـرـه کـه نـاـگـه

یاروتی کوزومنـی ینـه بـیـر مـطـلـع غـرـه
 کونگـلـوم دـاـغـی دـاـغـی بـیـلـه اـوـل نـرـگـس شـهـا
 آـسـوـدـا^۱ سـوـیدـا دـوـر و آـهـوـدـا هـوـیدـا
 هـم قـامـتـی مـنـظـور قـیـلـیـب سـدـرـه و طـوـبـی
 هـم عـارـض پـر نـور قـیـلـیـب مـکـه و بـطـحـا
 هـم جـلـوـه دـاـرـخـشـیـعـه فـلـک مـنـزـل اـسـفـلـه
 هـم رـتـبـه دـاـ قـدـرـیـعـه دـنـی پـایـه اـدـنـی^۲
 شـاهـی دـوـر و خـیـل و حـشـمـی فـوـج مـلـاـیـکـه
 مـاهـی دـوـر و خـاـک قـدـمـی اوـجـ شـرـیـاـهـی
 مـهـوـی یـوـزـیـدـیـن نـور کـوـرـوـب دـیـدـه يـعـقـوـبـه
 شـوـقـی^۳ سـوـزـیـدـیـن طـوـر بـوـلـوـب مـنـزـل مـوـسـیـه
 فـقـرـی یـوـلـیدـا خـاـک بـوـلـوـب مـلـکـ اـسـلـیـمـانـه
 لـعـلـ غـمـیدـا چـاـک بـوـلـوـب جـیـب مـسـیـحـاـهـیـه
 هـم گـلـ یـوـزـیـدـیـن پـرـدـه گـشا غـنـچـه خـنـدانـه
 هـم یـوـزـ گـلـیدـنـ نـعـمـه سـرـا بـلـیـلـ شـیدـاـهـیـه

^۱ آـسـوـدـا locative of آـسـوـ، another form of آـسـوـ = the ermine.

^۲ The MS. reads اوـبـیـ، which must be the copyist's error for اـدـنـیـ.

^۳ MS. reads سـوـقـیـ

THE TURKI DIVĀN.

I.

ای فتنہدا مستانہ کوزونگ مظہر اشیا
 کوندیگ باری ذرات جہان عینیدا پیدا
 امطاردا ہر قطرہ کوزی حسنونکا ناظر
 اشجے اردا ہر برگ تیلی حمدینکا گویا
 کون چہرہ سے مہرینگ یوزیدین بولدی منور
 تون طرہ سی قہرینگ ییلیدین کیلدی مطرا
 بلبل بولوبان گل کیبی رخسارینکا والہ
 پروانہ بولوب شمع صفت حسنونکا شیدا
 رذادہ قدینگ جلوہ سیدین فتنہدا وامق
 مستانہ کوزونگ عشوہ سیدین غمزہ عذرا
 اول لعل شکر خابیلہ مفتون سنکا شیرین
 اول حسن دلارا بیملہ مجنون سنکا لیلا
 جویان وصالینگ کیلیبیان سرو خرامان
 حیران جمالینگ بولوبان نرکس شہلا
 بیرون شاء لمینگ چراغہ سیدین بادہ گلگون
 بیرون ممعہ یوزونگ پرتویدین لالہ حمرا
 بلبل تیلی تیل بلبلی دیک وصفینکا ناطق
 نرگس کوزی کوز نرگسی دیک عینینگ بینا
 بیرون کوک ارا عین کرمینگ ایلادی (وشن
 گہ ذرا و خوارشید گھی قطروہ و دریا

بی موی تو شام قدر و ابر و مه عید وی چشم بد از رخ نکوی تو بعید
هر چند بود کل جدید لذه خوش نیست ترا صحبت یاران جدید

ای رفته ز یاد من فراموشی تو وی گشته فراموش وفا کوشی تو
صد موقبه راضیم بکوری و کری از دیدن واستماع سرگوشی تو

END OF THE PERSIAN DIVĀN.

گر در طلب معرفت خویش شوی
 باید که شب و روز یک اندیش شوی
 درویش مکمل اهل طلب
 درویش طلب باش که درویش شوی

رخسار تو مرات صفا خواهم دید در وی همه انوار صفا خواهم دید
 امروز هوا ابر و تو چون خورشیدی آیا بچه تدبیر ترا خواهم دید

ای مخزن اسوار الهی دل تو وی مهبط انوار دل قابل تو
 چون مردم دیده جهان بین بادا در دیده اعیان جهان منزل تو

ای واقف راز آسمان دل تو وی کاشف اسوار نهانی دل تو
 با سوخته تشنه لبی رحم که هست سرچشمۀ آب زندگانی دل تو

ای چرخ بزین بگوهرت گشته صدف در بندگی تو بادشاهان زده صف
 ما را شرف از لباس پوشیده تست آنرا که مشرفش نکرده چه شرف

در شهر اگرچه کوی و بازار خوشت
 اشجار مفرّح است و انها خوشت
 چون یوم خمیس است و هوائی است لطیف
 امروز طواف پسیو انصار خوشت

ای قبله عائمه-قان شیدا در تو صد روح فدائی لعل جان پرورد تو
آن شمع منوری که ارواح قدس گردند چو پروانه بگرد سر تو

ای در دلم از هر خم زلفت بندی هر بندی را بجان من پیوندی
در هرچه نظر کنیم مانند تو نیست مانند تو کس ندیده بی مانندی

ارباب فنا بلفند و پست ایشانند
از جام بقا مدام مست ایشانند
در معرض نیستی است هر چیز که هست
هست ایشانند^۱ و هرچه هست ایشانند

از خمر طلب نشاء هر امر که هست
جز خمر طلب نیست چه هشیار و چه مست
گر واسطه سوشت ما خمر نبود
خمرت چرا گفت خدا روز است

جمعی به معارف حقایق مشهور جمعی ز سرکوی حقیقت بس دور
جمعی دگراز هر دو جهان کرده نفور هر طایفه را نوع دگر کرده ظهور

^۱ Badaoni gives—

میدان یقین که هرچه هست ایشانند

عبدیں نقش بفتدی آنکه دائم بیاران ساکن کوی لوندیست
پدر نقاش و مادر نقش بفدبیست بدومعنی عبدیں نقش بندیست

رباعیات

ای آنکه انیس خاطر محزونی چون طبع لطیف خویشتن موزونی
ای یاد تو من نیم زمانی هرگز آیا تو بیاد من محزون چونی

ای آنکه بذات سایه بیدچونی از هرچه ترا وصف کنم افزونی
چون میدانی که بی تو چون میگذرد چون میپرسی که در فراقم چونی

ای یار لطیف طبع پاکیزه سیر وی عده اهل عشق و ارباب نظر
چون از رخ من نور حضوری طلبی می آرمت از تیرگی هجر بدر

ای خسرو پاک طبع پاکیزه گهر وی پاک نظر ترین ارباب نظر
از روی خودم نور حضوری بنما تا آردم از تیرگی هجر بدر

ای کوی تو کعبه سعادت ما را وی روی تو قبله عبادت ما را
خوش آنکه بجذبه عذایت سازی وارسته ز قید رسم و عادت ما را

ای واقف اسرار نهان همه کس وی در همه حال رازدان همه کس
ای ذکر تو بر سر زبان همه کس وی نام خوش توحّر ز جان همه کس

زهی ذاتی که می بینم جهانی بتو راجع ز اطراف و جوانب
 تو در حفظ مواتب بی نظیری چه داند غیر تو حفظ مراتب
 نظیرت گر نویسد کاتب دهر نماید از قبیل سهه کاتب
 بود پروردۀ لطف عیمت خلائق خواه حاضر خواه غایب
 مذاصب گوچه افرون بود ازین پیش ترا از جمله اعیان و اقارب
 فرزد اکنون بالاطاف الهی مناصب بر مذاصب بر مذاصب
 مبارک بر مبارک بر مبارک مناسب بر مناسب بر مناسب

ای خواجه که از پی جاه و جلال خویش
 بر مال بیوها و یتیمان کنی طمع
 تاعزَ مَنْ قَنَعَ شَدَّهُ نَقْشَ نَكِينَ تَرَا
 دارند اهل فقر ز دهست تو مدد جمزع
 عز تو چون ز خواری اهل قفاعتست
 آن به که نبودت بنکین عَزَّ مَنْ قَنَعَ

شہ مهوشان میر دلخوش که آمد دل من ز رویش چو مویش مشوش
 چو از فطرت پاک و حسن عقیده بدریشی اخلاص خود یافت بیغش
 بصد دلخوشی کرد باشہ بیعت پی بیعدهش گشت تاریخ دلخوش

گرت تو خواهی که بمطلوب رسی بار عزیز
 ساده بین باده بنوش ولب محبوب بنوش
 ورنه تو نیز برو بر سر سجاده نشین
 عرس کن قرص بزن بانگ برآور چو خروس

آنچنان کز روی بد دورست چشمان خوشت
باد یارب چشم بد از روی نیکوی تو دور

مقطعات

ای رفیع مکانی که باز همت تو
فراز کفگر عرش آشیان دارد
تو آن شمی که ز دل منت دعای ترا
بجان خویش نهد هر کسی که جان دارد
فدای نظم تو هر لعلوئی که بحر دهد
ذمار نثر تو هر گوهری که کان دارد
کوکب طرب و عیش هم رکاب آرد
مواکب ظفر و فتح هم عنان دارد
غبار کوی تو شد توتیا و دیده من
امیدواری ازیس خاک آستان دارد
بعچشم اهل صفا روشن است چون فاقوس
کسی که ظاهرش از باطفت نشان دارد
به پیش نور ضمیوت چو غنچه الله
چگونه داغ دل خویش را نهان دارد
همیشه تا فرج امن و حزن حادثه است
خدایت از همه احداث در امان دارد
زبان بشکر قو بیرم چگونه بکشاید
اگر چو سوسن آزاده صد زیان دارد

ما داغ عشق برودل شیدا نهاده ایم
دیوانهوار روی به محرا نهاده ایم

در دیده بجز نقش خیال تو نه بیفم
آن روز مبادا که جمال تو نه بیفم

عمریست که جان در شکن مسوی تو دارم
دل در گره جعد سمن بسوی تو دارم

بیدل و دیوانهام در گوشة ویرانه
کرده ام پیدا برای خود ملامت خانه

دارم چنان امید که قیوم لا یزال
بار دگر نصیب کند دولت و ممال

تیر تو ساخت مردم چشم مرا نشان
تا بذگرم بچشم تو پنهان ز مردمان

بخیال قد و بالی تو ای تازه نهال
نه چنان زارو ضعیفم که درایم بخيال

از وصل گلم خاطر محزون نکشاید
گلرا چه کنم آرزوی روی تو دارم

بگلشن هر طرف کان سرو گلوخسار میگردد
دو چشم از برای دیدن او چهار میگردد

گشته در صحرای سوائی علم چون گرد باد
عاقبت سر در بیابان عدم خواهم نهاد

وصل حبیب و دیدن روی رقیب را
میخواهم از خدا و نمیخواهم از خدا

شیوه فتنه ز چشم سیهش معلوم است
گوشة فتنه گری از نگهش معلوم است

تا چند نظر جانب اغیار توان کرد
در هر نظر آزار من زار توان کرد

در عشق نکویان دم بیغم نتوان زد
خونابه توان خورد ولی دم نتوان زد

تا سرو شد بگلشن ایام سرفراز
جز بر قد قوراست نیامد قبای ناز

ای ز خورشید رخت عالم پر از نسور حضور
ماه رخسار تو چون خورشید در عین ظهور

آباد شد از لطف تو مدد خاطر ویران
 ویرانه ما بود که آباد نکردی
 بریاد تو مدد بار کنم ناله و فریاد
 فریاد که یکبار مرا یاد نکردی
 آن لحظه که بختم بوصال تو رساند
 فریاد برآرم که چه بیداد نکردی
 ای کرده فراموش ز غم خواری بیرم
 حرف ننوشتبی دل ما شاد نکردی

ای روشنی دیده خونبار فلاني ای خومی خاطر افکار فلاني
 بیطاقتمن از درد جدایی چکنم آه با صبر کم و مهفت بسیار فلاني
 شبها بدرت زاری من بیجهنی نیست غافل مشواز حال من زار فلاني
 بیمارم و افتاده براحت گذری کن سوی من افتاده بیمار فلاني
 بیرم ز دل زار گرفتار بلا شد رحمی بدل زار گرفتار فلاني

فردیات

ای که بی رویت زمانی آرمیدن مشکلست
 و که نادیدن قرا دشوار و دیدن مشکلست

هست ذرات جهان آینه طلعت دوست
 هر کجا مینگرم در نظرم طلعت اوست

(۴۱)

برخیز و برون آی ازین تفرقه بیرم
تا چند میان غم و آزارا نشینی

زبانع عمر برخوردار باشی
که دیگر همنشین خار باشی
چرا باید که با اغیار باشی
که مارا مونس و غمخوار باشی
انیس خاطر افکار باشی
که دایم در خیال یار باشی

اگر با دردمندان یار باشی
ترا ای تازه گل نبود مناسب
بیاران موافق باش همدم
حسن لطف و احسان عجب نیست
دوای سینه مهجوح کردی
ازین خوشتر خیال نیست بیرم

ای گل از بزم و صالت دور بودن تا بکی
وز تماشای رخت مهجور بودن تا بکی
شهرتی دارد که در پیش قبولي داشتم
این زمان مسدودیم مشهور بودن تا بکی
دردمندی بهر یک نظاره سرگردان ز دور
بیش بیدردی ترا منظور بودن تا بکی
این که دله را بدله راه میگویند هست
بغده را مسخری ترا مسرور بودن تا بکی
ای زرویت دیدهای مسدمانرا روشنی
دیده بیرم ز تو بی نور بودن تا بکی

حرفی ننوشتی دل ما شاد نکردی
ما را بزبان قلمی یاد نکردی

علم و ادب از حلقه اهل نظر آموز حیفست که در دایره جهل نشینی
بیرم چو جوانی همه در کاهلیت رفت سودی نکند این چله که در کهل نشینی

ای که سر تا بقدم صورت جانی داری
قرب جانی بمن و بعد مکانی داری
آیت غایت خوبیست که در صفحه ناز
زیر یکحرف دو مدد راز نهانی داری
پیش روی تو عزیزان جهانند غلام
خویش را از چه سبب یوسف ثانی داری
بلبل نامه سوسن چو کشودی بر گل
عرض کن آنچه سخنهای زبانی داری
بیرما بفده آن خسرو خوبان شده
گرچه از شاه جهان رتبه خانی داری

هر لحظه روی پهلوی اغیار نشینی
یکدم چه شود پیش من زار نشینی
صد گل شگفت ای گل نو خواسته هر سو
یکدم که به مصحبتي خار نشینی
صد بار روی جانب اغیار چه باشد
گر پیش من سوخته یکبار نشینی
آلوده نخواهم که شود دامن پاکت
حیفست که در دیده خونبار نشینی

کیم من از غم زلف نگاری
 سیه روزی پریشان روزگاری
 فقیری بی کسی بی اعتباری
 بخاک نیستی افتاده خواری
 ز ارباب سلامت بر کناری
 ز دست عاشقی بی اختیاری
 ز سودای سر زلف نگاری
 غریبی نامرادی خاکساری

اسیری در مندی بی نصیبی
 ز قید عزت هستی خلاصی
 ببازار ملامت در میانی
 عنان اختیار از دست داده
 گرفتار دل دیوانه خویش
 بزین در چند کوبی کیست بیرم

با رقیان ستمگر آشنازی میکنی
 و ز غریبان بلا برور جدائی میکنی
 از سگان خویشتن بیکانه میسازی مرا
 این که باهر کس خیال آشنازی میکنی
 هست از تاثیر تدبیر بد آموزان تو
 از تو نبود ایس که میل بیوفائی میکنی
 در نهانی باده می نوشی بیاران دگر
 پیش ما اظهار زهد و پارسائی میکنی
 بیرم در ملک صورت بادشاهی نیست خوش
 خوش بود گر در راه معفی گدائی میکنی

خوش آنکه بما بار دگر بهل نشینی سختی ز میان دور کنی سهل نشینی
 بهل آمده و بهلا و حریفان دگر را بهلاو که تا در بر ما بنشینی
 باما بنشین جان کسی کا هل و فائیم سهلست که با مردم نا اهل نشینی

تا آخر آشنای خویش دانستم ترا
 نیک چون کردم نظر بیگانه من بوده
 گفتم از عشقت برسوائی شدم افسانه
 گفت بیوم شکر کن افسانه من بوده

شدي يارم و ليكن شيوه ياري نميداني
 دلم بردی ولی آئين دلداري نميداني
 ترا زان از گرفتاران محنت نيسست پروائی
 که هرگز محنت و درد گرفتاري نميداني
 ز تو بر خوي من آئين دلچوئی نمي آمد
 که ميدانم بجز رسم دل آزاری نميداني
 هزاران خوبرو هر سو اسیر خویشتن داري
 ولی هرگز طريق خویشتن داري نميداني
 بعرض حال خود بد نيسست گفتار تو اى بیوم
 اگر مثل حربان خوب گفتاري نميداني

اگر خضر وقعي که جانی نداري	دلا گر غم دلستانی نداري
ز داغ محبت نشانی نداري	اگر سینهات لاله سان چاک نبود
اگر عشق زیبان جوانی نداري	نداني باسوار خوبی رسیدن
اگر میل ابرو کمانی نداري	نداري زهم سعادت نشانی
ازين خوبتر دلستانی نداري	دلا گشت مشهور اسرار عشقت
چو شباهی دیگر فغانی نداري	چه شد حالت اى بلبل زار کامشب
چنین عاشق نکته دانی نداري	به بیوم نظر کن که در ملک معفى

عمر از پی نگاه تو خواهد مردمان من جان خویش میدهم از بهریگ نگاه
بیرم که در وفا ز سگان کمین تست اورا بخوان بسوی خود از لطف گاه گاه

تا عکس خط و لعل قو در جام فناده
بر عکس هلال و شفق و شام فناده
غلطیدن آن چشم سیده در خم مژگان
چون آهونی مستی است که در دام فناده
در نفی قدر زلف بتان زلف و قد او
پیوسته بهم چون الف و لام فناده
تا کفر خط از مصحف روی تو برآمد
بس فتنه که در حلقة اسلام فناده
ایام پریشانی من از شب زلفت
در رنگ پریشانی ایام فناده
نام ورع و زهد مگیرید که بیرم
بی قید و خرابی و بدفام فناده

ای که در کوی وفا جانانه من بوده
همدم و هم صحبت و هم خانه من بوده
چون پری پیش نظر هرگه که ظاهر گشته
وحشت افزای دل دیوانه من بوده
خانه در خلوت سوای سینه من کرده
همچو کنجه ساکن دیوانه من بوده
گه من از روی محبت بوده ام در خانه ات
که تو از راه وفا در خانه من بوده

من کیستم عنان دل از دست داده از دست دل برآ غم از پا فتاده
دیوانه وار در کمر و کوه کشته بی اختیار سر به بیابان نهاده
هم چشم جان بصورت جانان کشوده هم خون دل ز دیده گریان کشاده
نا دیده غیر دیده غم دیده ساغری ناخورده بعد خون دل ریش باده
گاهی چو شمع ز آتش دل در گرفته گه چون فتیله در دل آتش فتاده
هم خارها بدیده پر خون شکسته هم داغها بسینه معجزون نهاده
بیرم ز فکر اندک و بسیار فارغیم هرگز نگفته ایم کمی یا زیاده

داغی که بران لعل ز بت خاله نشسته
زخمی است که بر برگ گل از ژاله نشسته
از سوز غم عشق سویدایی دل من
چون داغ سیاهی است که بر لاله نشسته
گرد کمر آورده مگر صحبت سیمین
یا ماه شب چارده در هاله نشسته
آن خال سیه بر طرف آهی چشمش
چون هندوی صیاد بدناله نشسته
بیرم که خموشست جدا زان گل رخسار
چون بلبل زاریست که از ناله نشسته

جسم لطیف او ته پیراهن سیاه باشد میدان ابر سیه روشنی ماه
آن مه نمود رخ ز گریبان پیرهنه یاسركشیده یوسف مصری ز قعر چاه
دیدم فروغ آن بدن از پیرهنه بلی طالع نمود روز سفید از شب سیاه
مه با تو مشتبه نشود آفتاب هم چون نیست در کمال جمال تو اشتباه

چون بر بدن تقویت یکنائی تو دید
در پرده سوخت مردمک دیدهای من
بیرم که چشم خویش بیکنائی تو دوخت
از دل کشید رشته جان بهر دوختن

چو گرد باد روم سوی آستانه او باین بهانه بگردم بگرد خانه او
باان امید که روزی گذر کند بسرم هزار سال نهم سر بر آستانه او
بگرد خانه او در دمی که خاک شوم کنید خاک مرا هم بگرد خانه او
چنان زبانه زد از سوز سینه آتش دل که سوخت خرم عمر بیک زبانه او
کبوتر حرمش گر شود حواله من بچشم خویش کنم فکر آب و دانه او
جوانهاش که بر گرد او همی گردند به از هزار جوانست هر جوانه او
ز سوز سینه چو بیرم سخن کند پیداست نشان داغ دل از حرف عاشقانه او

همیشه درد و ملامت کشیده ام از تو
بلا و محفت بسیار دیده ام از تو
رسیده است بسی فا مرادیم ز رقیب
اگر دمی بمرادی رسیده ام از تو
بهار حسن و جمالی ولی چه سود که من
بعمر خود گل وصلی نجیده ام از تو
وفا و مهر تو هرگز فمیروند ز دلم
اگرچه مهر و فائی ندیده ام از تو
ز بزم عیش و فراغت رمیده چون بیرم
بکفم محفت و غم آرمیده ام از تو

جمعست دلم در خم آن طرء شبرنگ دل گم شود آری ب شب قار پریشان
در باغ پریشانیم از نکمت گل نیست شد بوی تو در ساحت گلزار پریشان
کم نیست پریشانیم از جان گرفتار بسیار گرفتارم و بسیار پریشان
تا چند پریشانی گفتار تو بیرم خوش نیست ترا این همه گفتار پریشان

ای برد اعتدال ز قدت نهال حسن
از اطف قامت توبود اعتدال حسن
خورشید را زوال بود در حمد کمال
خورشید بی زوال توئی در کمال حسن
چون حسن زآفتاب جمالت کمال یافت
یا رب مباد تابقیامت زوال حسن
از مطلع وصال تو فیروز روز عشق
وز مصحف جمال تو فرخنده فال حسن
ای من غلام دیده وری کز کمال دید
بیند کمال حسن ازل در جمال حسن
بیرم مکن تخیل فرزانگی دگر
دیوانگی خوشست چو کردی خیال حسن

یکنائی سفید اطیف تو بمر بدن
مانند شبنمی است که افتاده بر سمن
یکنائی و کشاده بروان تار کاکلت
چون سنبلی است وا شده بر روى نسترن
یکنائی و درون وی آن چشم نازنین
جان در میان پرده دل ساخته وطن

عمریست که در جان غم سودای تو دارم
 دل در خم گیسوی سمن سای تو دارم
 فردای قیامت که سر از خاک برآرم
 چون لاله بدل داغ تمغای تو دارم
 نقد دل و جان گر طبی از سر اخلاص
 بالای دو دیده بدنه پائی تو دارم
 گفتم ز چه پروای من زار فداری
 در خنده شد و گفت چه پروای تو دارم
 از سرو و صفوبر نکشاید دل بیرم
 زانرو که هوای قد و بالای تو دارم

بروی او گناهی جز نگاه خود نمیدانم
 نمیدانم چه بد کردم گناه خود نمیدانم
 چه میسوزی بتاب قهرم ای خورشید مه رویان
 که غیر از سایه لطفت پنگاه خود نمیدانم
 خردواری بعشقت غیر جان خود نمی دانم
 هواداری بکویت غیر آه خود نمی دانم
 امیدم از تو بسیارست شاه من چو میدانی
 که جز خاک درت امیدگاه خود نمی دانم
 گنه کارم به پیش یار بیرم لیک بر رویش
 گناهی جز نگاه گاه خود نمی دانم

از باد شد آن طری طوار پویشان یا شد بهوا نافه تاتار پریشان
 در سایه شب جمع شود پرتو خورشید هرگه شود از کاکل او تار پریشان

هـرگز نـکـنـم گـرـمـی عـشـق تو فـرـامـوـش
 پـیـوـسـتـه بـدـل دـاـغ تـمـنـای تو گـرـدـم
 بـیـنـم رـخ زـیـبـای تو زـائـنـیـه عـالـم
 هـرـسـو کـه بـگـرـدـم بـتـمـاشـای تو گـرـدـم
 رـوـم اـز طـرـف روـی دـلـارـای تو بـیـنـم
 هـذـد اـز هـوـس زـلـف چـلـیـپـای تو گـرـدـم
 چـوـن سـرـمـه بـرـد گـرـد کـف پـای تو بـیـرـم
 گـرـ دـوـلـت آـن نـیـسـت کـه هـمـپـای تو گـرـدـم

عـمـرـیـسـت مـبـلـایـ بـلـای تو بـوـدـه اـم رـسـوـایـ عـالـمـی زـ بـرـایـ قـوـبـوـدـه اـم
 پـیـوـسـتـه درـ کـمـنـدـ بـلـای توـامـ اـسـیـر تـاـبـوـدـه اـم اـسـیـرـ بـلـای توـبـوـدـه اـم
 هـرـ سـوـ کـه رـفـتـه اـم بـهـوـای توـرـفـتـه اـم هـرـ جـاـکـه بـوـدـه اـم بـرـضـای توـبـوـدـه اـم
 هـرـگـزـ خـلـاف رـای توـکـارـی نـکـرـدـه اـم تـاـبـوـدـه اـم موـافـق رـای توـبـوـدـه اـم
 مـجـلـفـونـ عـشـقـ جـنـگـلـهـ مـوـی توـگـشـتـه اـم مـفـتوـنـ زـلـفـ غالـیـهـ سـای توـبـوـدـه اـم
 گـفـتمـ چـراـ بـهـ مـجـلـسـ اـغـیـارـ بـوـدـه خـنـدـیدـ وـ گـفـتـ بـهـ جـفـای توـبـوـدـه اـم
 بـیـرـمـ فـنـایـ خـوـاـسـتـ بـهـرـتـوـ يـعـنـیـ کـه درـ دـعـایـ بـقـایـ قـوـبـوـدـه اـم

نـکـارـا بـغـیـرـ توـ یـارـی نـدارـم بـعـزـ فـسـکـرـ وـصـلـ توـکـارـی نـدارـم
 چـنـانـ اـخـتـیـارـ وـفـایـ توـ کـوـدـم کـه دـیـگـرـ بـخـوـدـ اـخـتـیـارـی نـدارـم
 زـ عـشـقـتـ مـرـا اـخـتـیـارـ تـمـامـسـت اـگـرـ پـیـشـ تـبـوـ اـعـتـبـارـی نـدارـم
 زـ بـدـنـامـیـ تـسـتـ اـنـدـیـشـهـ وـرـفـیـ زـ رـسـوـایـ خـوـیـشـ عـارـیـ نـدارـم
 اـگـرـ اـزـ قـوـ پـرـسـنـدـ تعـظـیـمـ بـیـرـمـ بـکـوـ مـثـلـ اوـخـاـکـسـارـیـ نـدارـم

در دل خیال ناک دل دوز آن نهال منقول گرفته همچو الف در بیان دال
 یارب چه پیکری تو که صورت نگار عقل صورت ندیده چون تو در آئینه خیال
 سروی چون توز گلشن ایام بر نخاست از فرق تا قدم همه در حد اعتدال
 در حلق نشنه ام دم آن تیغ آبدار خوشنتر بود ز چاشفی شویت زلال
 بیرم کمال فهم حسن چسیت خامشی با آنکه در سخن گذرد از حسن کمال

گربسر آرم شعله از دل دهان میسوزدم
 ور نهان دارم درون سینه جان میسوزدم
 فی المثل گویا زبان من سخن گو اختریست
 بس که شرح آتش عشقت زبان میسوزدم
 از وجودم مانده مشت استخوانی و هفروز
 داغ هجران تو مغز استخوان میسوزدم
 روز و شب از دود آه و آتش دل روشنست
 این که عشقت آشکارا و نهان میسوزدم
 بیرم آن بلبل بیخان و مافم در فراق
 کز دل پرسوز هر شب آشیان میسوزدم

پیش آی که قربان سراپایی تو گردم
 بگذار که گرد قد و بالای تو گردم
 مفتون لب لعل شکرخای تو باشم
 مجذون سر زلف سمن سای تو گردم
 گردی شوم و زیر قد مهای تو افتم
 هر جا که روی خاک کف پای تو گردم

محنت زده درد فراثم عجیبی نیست گر مرتب ناله و افغان شده ام باز
بیرم سرو سامان مطلب از من میخون کز عشق بدی بی سرو سامان شده ام باز

ای همه فتنه دوران ز قدم تا کاکل
لیک در فتنه گری از همه بالا کاکل
زان دل ب یک سخنم گوی که روز دو سه را
یا تمیای قدت میکشدم یا کاکل
کشور جان مرا تاخته پنهان قامت
راز پنهان مرا ساخته پیدا کاکل
کاکل بافتی اش را الفی یافته ام
زان سبب کرده بجایم چو الف جا کاکل
کاکل و حلقة زلفش که بود صورت آه
بهمین آه مرا ساخته رسوا کاکل
گرمه کاکل ازان باز کشائی که ترا
جمع گردد ز پریشانی دلها کاکل
صد گرمه در دل ازان کاکل پیچان دارم
نکشاید دل من تا نکند وا کاکل
گه شود بر سر من باعث غوغای قامت
گه بود در دل من مایه سودا کاکل
بیرم تازه کند مشک مکور دل و جان
زان بندگار کنم دم بدم انشا کاکل

بیرم بده رضا بقضائی که رفته است
چون کارها خلاف مقدار نمی‌شود

گرد آن کاکل اگر باد صبا میگردد سبب تفرقه خاطر ما میگردد
هر نفس گرد سر کاکل او گشته صبا همه اسباب پریشانی ما میگردد
خاک برسر کنم از غم شده در آتش و آب که بگرد سر او باد چرا میگردد
قالبیش از دل پر خون رگ جان باز کشاد خون گرفته دل من گرد بلا میگردد
بیرم از کاکلش آویخته موئی بخیال همه جا سایه مثالش ز قفا میگردد

پیک صبا پیام مرا پیش یار بر شرح غمی ز من بسوی غمگسار بر
این چشم همچو کاه مرا از راه کرم بردار ازین دیار و سوی آن دیار بر
آنکه پی نظاره بیگاه و کاه او با کاه گل پیام سروایش بکار بر
حلوای خوان چرب زبانان هند را این قند پارسی ز سوی قند هار بر
خود را به بیقراری دل داده ام قوار با آن قوارگاه دلم این قوار بر
دارم هزار داد ز بیداد روزگار از راه لطف بر در او زینهار بر
ای نامه برز نامه شوqm مپیچ سر این نامه را ز من بر آن نامدار بر
از روی درن شرح غمی کرده ام رقم حرف دوئی ز خامه من یادگار بر
بیرم ز باغ چرخ مجو میو موارد چون کس نخورد از فلک بی مدار بر

سودا زده و بی سرو سامان شده ام باز آشفته و بد حال پریشان شده ام باز
نا یافته از شادی وصل تو حضوری دردا که اسیر غم هجران شده ام باز
ناکرده تحمل غم خود کرده ام اظهار از کرده و ناکرده پشیمان شده ام باز

راز در غنچه شیروین سخن‌ش پنهان‌است
 ناز در طریعه عذر بر شکنش معلوم است
 با خرام قد رعنای تو در گلشی ناز
 جلوه سرو و هوای چمنش معلوم است
 بیرم از آتش دل سوزد و روشن نکند
 که بآن شمع بستان سوختن‌ش معلوم است

شاہ من از برای خدا زین گدا مرنج سوگند میدهم ز برای خدا مرنج
 چون نسبت محبت ما بی نهایت است اندک حکایتی که شنیدی زما مرنج
 از بیدلان هزار خطأ عفو کرده اند از ما نرفته در نظرت یک خطأ مرنج
 زین بیش نیست تاب صبوری خدایرا یا خون من بربیز همین لحظه یا مرنج
 بیرم اگرچه نیست وفا رسم دلبران دانی که نیست دلبر ما بیوفا مرنج

ماهی چو عارض تو مذور نمی‌شود
 سروی به قامت تو برابر نمی‌شود
 سرخاک گشت در راه عشق قو و هنوز
 سودای خاک پای تو از سر نمی‌شود
 ناچار خو بمحنت هجران گرفته‌ایم
 چون دولت وصال میسر نمی‌شود
 نقاش جان بلوح جمالت کشیده است
 شکلی که جز ترا منصور نمی‌شود
 کلک قضا رقم زده در حسب حال من
 هر نقش آرزو که مصوّر نمی‌شود

سر مفرزل پاکان جهان است ازان دو
 جائی بصفائی فرح افزایی لطیفی است
 ارام نگیرد دل میخواره بجهائی
 زین گونه که هر جانب او جای لطیفی است
 چون مفرزل رندان می آشام نباشد
 هر جا که مقام خوش و مهادی لطیفی است
 صحرای دلم جلوه که لاله رخان شد
 از بهر تماشای تو صحرای لطیفی است
 بزود تماشای لطیفی دل مارا
 بیرم دل مارا چه تماشای لطیفی است

بی سخن داعیه خون منش معلوم است
 نیست پنهان که زرفگ سخنمش معلوم است
 پیرهون نازک و از وی بدنمش نازکتر
 نازکی بدن از پیرهونش معلوم است
 گرچه طوطی شده مشهور بشیرین سخنی
 باوجود لب شکر شکنمش معلوم است
 صورت حال نیست که از غایت لطف^۱
 دانه خال ز سیب ذقنش معلوم است
 پیش لیلی نبود محنت مجنون مجھول
 نزد شیرین ال کوهکنمش معلوم است

^۱ This line is defective in the MS. I suggest the insertion of *نهان* after *حال*.

فکر میان و سر دهانت ز روی حال در هم شکست سلسله^۱ قیل و قال را
بیرم بگو که صورت حال مقال تو در قید قیل و قال کشد اهل حال را

خوبان چو دلم زار دگر نیست شما را زار دگر و بار دگر نیست شما را
بازار شما با دگران گرم و بیکن چون بگده خریدار دگر نیست شما را
زین گونه که با مهرو وفا کار ندارند جز جورو جفا کار دگر نیست شما را
ما را بره عشق ز غم خوار مدارید چون عاشق غم خوار دگر نیست شما را
بسیار جفا بر دل بیرم نه پسندید چون یار وفادار دگر نیست شما را

بادشاهه کشور خوبی محمد صادقست
یوسف کفغان محبوی محمد صادقست
حسن یوسف خوبی او را کجا بیند بخواب
این که میگویم باین خوبی محمد صادقست
آنکه همچون یوسف صدیق از دیدار او
کرد نتوان صبر یعقوبی محمد صادقست
قامتش دل میبود هردم باسلوب دگر
سره باع فادر اسلوبی محمد صادقست
کیست بیرم آذکه محبوب دل پرخون ماست
غنجه گلزار محبوی محمد صادقشت

میخانه که جای طرب افزای لطیفی است
خوش جای لطیفی است عجب جای لطیفی است

اختر برج هل اتی گوهر درج لافتی
 شاه سوار لوکش ف نج نثار من شرف
 گلبن گلشن صفا سرو حدیقه وفا
 راهنمای ائمما مژده رسان لاتخف
 منتظران صبح راهمه رخ تو مفترظر
 معذکفان شام را خاک درثو معنکف
 مهر شبود اگر فشد مشتری جمال تو
 ناشده روز درمیان تیر زوال را هدف
 پسیر فلک بعمر خود جسته ولی نیافته
 مادر امهات را مثل تو دیگری خلف
 قصه دیو و بند او هر که شفید داند
 سابق حال ماضی وقت ما سلف^۱
 از ره اعتقاد کن صرف ره سگان او
 بیرم اگر نمی کفی عمر عزیز را تلف

تا سرو دید نازکی آن فهمال را از سر نهاد دغدغه اعتدال را
 سودای کامل و غم زلف تو ای پری دیوانه ساخت خلوتیان خیال را
 دارم خیال کام دلی زان دهن ولی فتوان خیال کود خیال محل را
 چون خود مثال آهی و حشی رمیده ام با خود چگونه رام کنم آن غزال را
 هر بیداری که میخت شام فراق دید دانست قدر نعمت صبح وصال را

1 This line is defective in the MS. Perhaps the original verse ran as follows:—

سابق حال ما ماضی سالف وقت ما سلف

درگاه قرا پیر زحل هندوی دریان
 هندوی قرا ترک فلک بندۀ چرکس
 نفسی که برای تو کند ترک نفایس
 او در همه آفاق ز نفس بودا نفس
 صنعت بسر خامه تقدیر بیاراست
 رخسار دلارای بابروی مقوس
 از حسن دلارای تو در ناز و نیاز اند
 پیران کهن پوش و جوانان ملبس
 گه نشاء اثار تو در سبزه نو خیز
 گه پرتو رخسار تو در لاله نورس
 آن لحظه که از دمدمه روز قیامت
 بودند خلائق بدمی ابکم و اخرس
 فریاد کفان جمله سر از پا نشناشند
 از لطف بفرویاد من بی سرو پا رس
 چون بیرم دلسوخته را جز تو کسی نیست
 رحمی بمن سوخته بیدل بیکس

جذبه عشق میکشد سوی توام ز هر طرف
 محنت هجر میکشد رحم کن ای شه نجف
 در دل مقلان بود مهر تو ورنه کی شود
 نام تو نقش هر نگین عشق تو در هر صدف
 جان که بود شریفتر گوهر مخزن دلم
 فرش راه سکان تو گر شودم زهی شرف

بخدمت تو دل گلرخان لاله عذار بدرگه تو سرمهوشان زهره جبین
 مرا ز جان و سرو دین و دل عزیز تری
 اگرچه نیست بچشم بقدر نیم لری
 عروس حسن و جمال ز زینت تحسین
 بعرض حال توجه کنم که مستغفیست
 بتا قریب بسالیست کز وصال تو دوزم
 ازان زمان که فتادم ز درگه تو جدا
 مرا نه خاطر خرم مرا نه سینه شاد
 گمی ز هجر بگریم به نعرهای بلند
 اگرچه هست جدا ازمه جمال توام
 ولی بمذهب اهل وفا گفه گارم
 گناه گارم و امید عفو می دارم
 ب مجرم بندۀ چه بینی بعفو خویش بین
 اگرچه از غم دوری و درد مهجوی
 ز اهل درد دعای بقای حسن ترا
 هزار سال بمان در کمال حسن و جمال برای خرمی جان عاشقان آمین

ذات تو که در گننه کمالش فرسد کس
 از وصف مباراست تعالی و تقدس
 ذکر همه تعظیم تو واسم تو اعظم
 فکر همه تقدیس تو و ذات تو اقدس
 نی واقف اطوار تو اشباح مطهر
 فی کاشف اسرار تو ارواح مقدس
 لطف و کرمت داده بدرویش و قوانگر
 گه خرقه پشمینه گمی جبهه اطلس

پای موافقان تو بسر هشتمین سپهر
جای مخالفان تو در هفتمین درک

زهی دو زلف تو غارت نمای کشور دین
زهی دو چشم تو حیرت فزای اهل یقین
بنفسه سبدل زلف ترا کمینه غلام
غزاله غمزه چشم ترا غلام کمین
اسیر تست پری چهرگان عرصه هند
غلام تست سهی قامدان کشور چین
بخانه دل اهل یقین تو شمع منیر
به درج سینه ارباب دین چو در ثمین
زمان زمان روم از خود و دمبدم نگرم
که لحظه لحظه کشد غمزه تو خنجر کین
نهال قده تو زینت فزای زین خدنگ
کمند زلف تو مردم ریای خانه زین
فریب داده بدل آن تو نرگس جادو
قرار بسده ز جان آن دو سبدل مشکین
چفین جمال نکو در جهان نمی بیفم
(sic) که دور آفت چشم بد از جمال تو دور
ز اوج حسن اگر سربر آسمان سایند
فدای تو همه مهوشان روی زمین
در یگانه جمیل زمانه دریا خان
که هست مملکت خوبیت بزرگ نگین

هم دست تو زموج دهد بحر را سمور
 هم لطف تو زبرف دهد کوه را ایوک
 زین شد هلال و مهرو مه از هر طرف جناق
 آمد شب عنان و ز پرورین برو تو بک
 چوزا دهاده کشت و گل افشار شد نبات
 شد راس کلکی و ذنب شد درو سک
 قوس قزح قلاده قطاش عمود صبیع
 آنکه شفق عنابی زردوزی برک
 تنکش ز کهکشان شد و از فرقدان رکاب
 تا زین نهند بهر تو بر تومن فلک
 آن قلزمیست بحر نوال تو کاندرو
 باشد قطار بختی افلاک اشترک
 شکر خدا که خوشدلی از دولت پدر
 شکر دگر که فارغی از کلفت عک
 بیرم غلام تست بهر کشوری که هست
 خواهی دمشق خواه حلب خواه بعلبک

تا ابر نوبهار ز تائیس نامیده
 پیوسته سرخ و زرد کند باغ را خجک
 هم سرخرو محب تو در رنگ لاله باد
 هم زرد رو عدوی تو همنگ اسپرک
 رقص خوشخرام تو هردم بصد مقام
 اسپ نوای خصم تو افتاده چون خرک

در چابکی یکی چو نبود ز صد هزار
 نی صد هزار بلکه هزاران هزار لک
 همچون ستاره که بود بر سر شهاب
 تیرت کدوی نقره بدر برد بر فلک
 تیرت بهر کدو که مثال تفک رسید
 گردید چون نشانه زده مهرو تفک
 صباغ کارخانه قدرت ز روی قدر
 بهر قدت ز اطلس گردون کند قدک
 گیر خسروان بعرف تو اینگشت می نهند
 خواهند حک زند ولی میزند جک
 از قوت تو مفر غضنفر خورد شغال
 وز قدرت تو شهپر شاهین کند بزک
 از عدل تو بیاز تعظیم کند تذرو
 وز حکم تو بباشه تحکم کند کرک
 از هیبت تو مور درد شیر را جکر
 وز سطوت تو پشه زند پیل را کنک
 ترک فلک بقصر جلال تو پاسبان
 خیل ملک سپاه جمال ترا یزک
 هم بام چرخ چرغ جلال ترا تعز
 هم قصر عرش مرغ علو ترا کنک
 از سعی باز دار جلالت بیک نفس
 باز سفید صبح برون آمد از تولک
 در بزم احترام تو افلاک نه طبق
 برخوان احتشام تو خورشید یک چورک

ملک تو گشت خسروی ملک جان و دل
 دست قضا بنام بدن چون فکند جک
 جز بر قد تو راست نیامد قبای ناز
 تا غنچه را ز اطلس فیروزه شد قدک
 روز قبیق سپهر برد قوس زنگار
 طیار از شهاب و دو قطبش زه و پلک
 کز روی دست پیشکش صفردی کند
 کز سهم او فتاده بخورشید دل طبک
 شاه جهان محمد اکبر جلال دیس
 کو حرف ظلم از درق چرخ ماخت حک

از بهر فتح کار وی از لطف کارساز
 نی احتیاج لشکر و نی حاجت نمک
 در مهد تربیت ز امین امیان او
 این شد از مکید مکان طفل شیرمک
 رطب اللسانم از رطب وصف او مدام
 بادا پناه نخل قدش صاحب فدک
 هرگه برآمده سوی بحر از بی شکار
 تا صید شست و دست کند ماهی و بطک
 از شست و دست او دو کشش دیده تیر و شست
 در بحر چرخ و ساحل دریا بغیر شک
 آن از کشش درآمده در سینه سماک
 وین در کشش برآمده از دیده سمک

عقد قبق^۱ ریود خدنگ تو از کجک
 کرد از هلال صورت پرورین شهاب حک
 بهر تو کوی مهر نماید کدوی زر
 بدر و هلال هم کدوی نقره هم کجک
 یکیگ بدان پای قبق جلوه گر شدند
 اما بخوبی تو نبودند هیچ یک
 ایشان اگر مجمع تو کان ملاحتی
 در خوان حسن چاشنی نیست چون نمک
 از دلبران شریک نداری به نیکوئی
 گفتن قوان بحسن ترا لاشریک لک
 آن دلبری که در صفت حسن و مردمی
 نی در پری نظیر تو باشد نه در ملک
 باشد محال جلوه حسن تو از پری
 رعنائی تذرو کجا دید شب پرک
 چون گویم از لب تو که جانرا هدیه ایست
 جانرا عطیه که هدایا ست مشترک
 دشnam میدهی و لب خویش میدگزی
 آری علاج تلخی می نیست جز گوک
 جانا مرا بستگ جفا امتحان منک
 زیرا که نیست نقد مرا حاجت منک
 تا بنگرم بچشم تو پنهان ز مردمان
 خواهم شد نشانه تیر تو مردمک

^۱ This poem is quoted by Abul-Fazl in the Akbar-Nama, Vol. I, p. 336.

(۱۷)

بر رخ نشسته گرد ستم سریسر چو به
خون بسته پاره پاره دل خسته چون افوار
بیرم دوام وصل مجو از بستان که هست
در باغ دهر گاه خزان و گهی بهار

دین پرورا بعجان و دل مدح خوان تو
گر باشدم سپهر مددگار و بخت یار
بهر بنثار بزم تو از بحر طبع خویش
دارم سفینهای ز گهرهای آبیدار
امروز شاعران دگر از کمال جهد
از شعر مستعار ندارند ننگ و عمار
اشعار بفده چون دگران مستعار نیست
دارم هزار عارز اشعار مستعار
ای دل چو داشتی ز لغز مدعای مدح
آن به که مدعای بدعای باید اختصار
تاباد راشتاب بود خاک را درنگ
تا دهمر را ثبات بود چرخ را مدار
بادا بنای عمر تو کامد مدار دهر
همچون اساس دولت و دین تو پایدار
حفظت بود پناه بهر آفریده
محفظ بشش درکتف آفریدگار

زانجا که اعتقاد من و التفات تست
 پیوسنده بوده ام بوصالت امیدوار
 دور از حضور نور جمالت نرفته بود
 تا این زمان غبار غم از چشم اشکبار
 امروز از غبار درت یافت روشنی
 شکر خدا که روشنی دید از غبار
 از روی شوق کلک بدیع نگار من
 در حسب حال من غزلی میکند نگار
 ای همچو من بگلشن کوی تو صد هزار
 وی صد هزار چون مفت از عاشقان زار
 قد قرا بسرو سهی ذیست نسبتی
 ای خوبتر ز سرو سهی صد هزار بار
 هر کس که آفتاب فلک دید و عارضت
 بی اختیار مهر قرا کرد اختیار
 لطفی عایتی کرمی شفقتی که ما
 مسکین و مستمند و فقیریم و خاکسار
 بیدمار و بیدوار و گرفتار و دردمند
 بیچاره و غریب و اسیدریم و دلفکار
 از دوگ دل شب شده^۱ کردار یک علم
 وز آتش درون کره نار یک شوار

^۱ Sic, perhaps for سیده .

ور باشد افتخار شهان از تبار خویش
 باشد تبار را بتتو صد گونه افتخار
 احرار بندگی قرا دیده اتفاق
 اختیار چاکری ترا کرده اختیار
 از روی فیض بزم خوشت مجمع کرام
 وز راه لطف خاک درت مرجع کبار
 خورشید سان ضمیر مفیر قو با صفا
 آئینه وار خاطر صاف قوبی غبار
 فوج تو بیشه ایست ز شیران نیزه وار
 بزم تو گلشن ایست ز خوبان گلعدار
 در مرغزار چرخ بسود شکل کهکشان
 یا آنکه مار صبح درو کرده رهگذار
 یا در گذر ز حارس خیل تو خورده سهم
 وز سهم خلد خویش فگنده بمروغزار
 شاهها من شکسته دلخسته حزین
 دارم عریضه ز سر لطف گوش دار
 زانروز کز تصرف تقدير ایزدی
 شد رخصتم ز خطه کابل بقندهار
 از سوز اشتیاق جگر سوخت ته بته
 وز داغ انتظار بدل ماند خار خار
 در حسرت گل چمن آرای عارضت
 با خار خار سوخت مرا داغ انتظار
 بیزار زار بوده ام و بسیار زار تر
 امسال صد برابر بیزار بلکه بار

در رنگ جود او نبود فیض در سحاب
 همسنگ حلم او نبود کوه در وقار
 نخلیست قامتش که حقایق دهد ثم
 بازیست خاطرش که معارف کند شکار
 لعل گهر فشان وی از درج معرفت
 هردم هزار گوهر معنی کند نثار
 فضای ذه گشته در همه افق مشهور
 از کمترین تلامذه اش یافت اشتهر
 چون مهر و ماه بهر وی از راه قدر جاه
 برپا کند خیمه و خروگاه روز بار
 میخ و طناب خیمه شود از شهاب و نجم
 گردد بگود خرگه او هاله چون نوار
 از فر بخت و دولت شاه ملک سپاه
 چون یکنفر نفیر کشد وقت کارزار
 زان یکنفر سپاه سکندر شود نفور
 با صد نفیر فوج فویدون کند فرار
 ای صدری که تیغ دو رویت ز روی دست
 یکروی ساخت کار دو عالم چو ذوالفقار
 از قاب آفتاب حوادث فدید جور
 هر کس که یافت سایه اطف ترا جوار
 افزون بود شمار عطای تو از عدد
 بیرون بود عدد سخای تو از شمار
 آمد ترا ز راه کمالات صد شوف
 نی همچو خسروان دگر جمله از تبار

چون خور ز نور و سایه نشان میدهد ولی
 باشد مدام سایه و نورش بیک قرار
 گه ننگرد سوی زر خورشید از احتمام
 گاهی بیک بشیده مقید ز افتخار
 برجی بود مدام پر از دری منیر
 درجی بود مدام پر از در شاهه وار
 با آنکه می کند بهم و خور برابری
 آمد بجهان ز حلقة بگوشن شهریار
 تا برخ مهش نظر افتاد ز عین مهر
 از هر طرف کشاده بود چشم انتظار
 نادر بچشم کوکه آفتاب را
 چون مهچه لسوی شهنشاه نامدار
 پیوسته آسمان و زمین زیر حکم اوست
 همچون ذگین خاتم شاه جم اقتدار
 بر کف نهاده خوان زری پر ز اشرفی
 تا بر قدم اشرف شاهان کند فثار
 شاه بلند قدر همایون که از شرف
 بر در گهش سپهر نهد روی افتخار
 عیسی مکان نوح زمان خلیل خوان
 یوسف رخ کلیم وقار خضه شعار
 گردون شکوه عرش ج ساب سپهر قدر
 خورشید چتر چرخ سریر فلک مدار
 از راه قدر جاه جو جمشید کام بخش
 وز روی فیض جود چو خورشید کامگار

آئینه گرچه نیست ولیکن چو آئینه
سازد جمال شاهد مقصود آشکار
نی ماه و نی خورست ولی دارد از شرف
با ماه و خور مقابله فی اللیل والنهار
یونانی است ساکن کابل ولی بحکم
گاهی بروم سیر کند که بزرگبار
گاهی خبر روم مصر دهد گاه از حلب
گاهی ز جونه پور گهی از گوالیار
گاهی کند ز شرق حکایت گهی ز غرب
گاه از یمین حدیث کند گاه از یمسار
مخبر ز هر مکان و مسافر بهر مقام
دانای هر بلاد و خبردار هر دیار
اعمالی پر ملاحظه و لال پر سخن
بی فهم با فرات و بیهوده هوشیار
گر نیستش زبان سخن لیک بی سخن
دارد علاقه بزبان سخن گذار
سر رشته اش ز کف نتوان داد زانکه هست
چبل متین و عروءه و نقی روزگار
گر کار و بار دور فلک نیست منقلب
چون اسب و قطب او شده بر یکد گر سوار
بطش بر از کتاب سماویست معتبر
ام الکتاب نیز توان کودش اعتبار
وضعش که همچو لوح ز کرسی دهد نشان
افق را ز کرسی و لوحست یادگار

* آن چرخ چیست کامده بر محوش مدار^۱
 آن بدر کز میانه شهابش کند گذار
 گاهی نموده چون حرکات فلک مسیر
 گاهی گرفته چون طبقات زمین قرار
 پیوسته چند حجره مقفل بروی هم
 لیکن تمام آن بیکی قفل استوار
 نی در پیوای درجات وی اختلال
 نی در قواعد حجرات وی انکسار
 بر حجره عنکبوت و بود تار عنکبوت
 از هر طرف کشیده خطوط نحیف زار
 اجزای حجره گرچه دو پنجه می نهند
 باشد بجزء جزو خبردار هشت و چار
 قول حکیم از لب او گشت منتشر
 راز سپهر از دل او یافت انتشار
 از بس که چون سپهر دهد راز دل بروان
 سوراخه است سیفه او هم سپهر وار
 گاه از برای دایره خور جلاجل است
 گاهی از ابهه گوش سپهر است گوشوار
 قانون عالم است که استاد نقشبند
 بر رویش از خطوط موافق کشیده تار
 عالم کجا شوی بخطوط میدان او
 مانند طفل تا نهی تخته بر کذار

^۱ The lines marked thus * are quoted by Badā'ūni.

فی در لسان سوای ثنای تو آرزو
 نی در جنان ورای دعای تو مدعای
 ظاهر نشد رضای خلاف تو از قدر
 صادر نشد خلاف رضای تو از قضا
 گر در قضا رفتہ نبودی رضای تو
 واجب شدی قضای قضاهای ما ماضی
 آن ظالمی که ظلم شمارا مباح داشت
 وان مودی که زهر روا داشت بر شما
 هم خون او بجمله مراتب بود مباح
 هم قتل او بجمله مذاهب بود روا
 شاهاب صد امید جهانی ز هر طرف
 آردا اند سوی درت روی التجا
 در حضرت تو یافته اند آرزوی خویش
 در کوی تست خاک شدن آرزوی ما
 بیدرم بر آر بهر دعایش کف نیاز
 کز دست چون توی چه براید بجز دعا
 تا در جدل مخالف لا میدرود نعم
 تا در سخن موافق چون میشود چرا
 بادا مخالف تو بشکل ذعم اسیر
 سرتا قدم شگاف شده همچو ورق لا
 فارغ موافق تو ز قید چرا و چون
 خوشدل نصد فراغت و این ز صد بلا

سر ابیه شد ولد از بهر آن بود
 آثار تو موفق اسرار مرتضا
 از پرتو جمال کمال تو روشنست
 انوار مصطفی معالی مجتبی
 ای مهر راز نور جمال تو اقتباس
 وی چرخ را بخاک جناب تو التجا
 ای خرم از طوف درت جان منقین
 وی دوش از غبار رهت چشم ادقیما
 ای فطرت تو کاشف اسرار لوکش
 وی همت تو فاتح ابواب لافتی
 ای فکرت تو ناظر آثار مرسلین
 وی خبرت تو حاضر اطوار انبیا
 ای خاک آستان تو از عین منزلت
 در چشم روشنان فلک به ز توتیما
 زوار آستان ترا جان من نثار
 خدام بارگاه ترا روح من فدا
 پیوند من جدا نشود ز استان تو
 روزی که بند بند من از هم شود جدا
 جائی بجز در تو نگشتم ملتجی
 جز آستانه تو نداریم ملتجما
 احسان حضرت تو بشعرا دهد صله
 السوان نعمت تو بعد را زند صلا
 چون دل ز غوص بحر عطای تو دم زند
 گفتن نمی توان بر او حرف آشنا

ماهی که بود روشی چشم فاطمه
 شاهی که بود خرمی جان مصطفی
 جمشید با مروت و خورشید با کرم
 خاقان با سعادت و سلطان با صفا
 از راه لطف واسطه بخت بی زوال
 از روی جاه پادشاه تخت کبریا
 هم روح فیض گستر او باد روح بخش
 هم لعل روح پرور او آب چانفرزا
 ممحو صفات اوست اگر فضل اگر کمال
 محتاج ذات اوست اگر شاه اگر گدا
 حرف ثنای اوست اگر قطعه گر غزل
 بهر دعای اوست اگر مدح اگر ثنا
 در پیش ماه عارض او مهر چون سهیل
 در جنب قصر مرقد او چرخ چون سها
 قصری که گنبدش چو دل صاف اصفیا
 از روی دل بگنبد گردون دهد فیا
 هم برق راز شعله او چشم التفات
 هم مهر راز پرتو او عین انجلا
 گرد حریم حرمت او گشته در طوف
 همچون کدو تران حرم روح اصفیا
 مائیم و از دو کون حصول رضای او
 چون در دو کون حاصل مانیست جز رضا
 حقا که نیست آرزوی ماسوای او
 بگسته ایم تار تعلق ز ماسوا

چون باز دار صدیم فرو کوافت طبل زر
 مرغ ابیان شام رمیدند زان صدا
 گلچهर مهر چون ز پس پرده رخ نمود
 گردون نثار کرد جواهرو برو فما
 جون تار زر کشید بقانوون خویش مهر
 در حال جنتر زحل افتاد از فوا
 صاحب عیار دوز ز بس امتهان نمود
 کردید عین سُنگ مهک سر بسر طلا
 بغمود مهـر با یـد بـیضـاـ گـلـیـمـ وـارـ
 فرعون گشت غرق بلی انه طـفـیـ
 بگذشت لعل و براثر آن ضـحـیـ رسید
 یعنی که باشد از پـیـ والـلـیـلـ والـضـحـیـ
 سلطان مـلـکـ رـوـمـ زـمـشـرـ عـلـمـ کـشـیدـ
 سـالـارـ خـیـلـ زـنـگـ بـمـغـرـبـ گـرـفتـ جـاـ
 تـاـکـشـتـهـ تـیـغـ رـامـعـ خـورـ نـیـزـهـ بـلـفـدـ
 نـابـودـ شـدـ سـماـکـ چـوـ سـیـمـابـ درـ سـماـ
 پـیدـاـ شـدـ اـزـ اـفـقـ عـلـمـ سـرـخـ آـفـدـابـ
 چـونـ پـرـتـوـیـ زـرـایـتـ سـلـطـانـ اوـلـیدـاـ
 شـاهـیـ سـپـهـرـ کـوـکـبـهـ عـرـشـ مـنـزـلـتـ
 سـلـطـانـ بـوـالـحـسـنـ عـلـیـ مـوـسـیـ رـضـاـ
 شـاهـیـ کـهـ درـ مـقـامـ صـفـاـ هـمـچـوـ مـصـطـفـیـ استـ
 بـالـاـ نـشـیـنـ صـدـرـ نـشـیـفـانـ اـصـطـفـاـ
 صـدـرـیـ کـهـ درـ جـهـانـ رـضـاـ مـذـلـ مـرـتضـیـ استـ
 شـاهـ سـرـیـرـ صـفـهـ اـیـوانـ اـرـضـاـ

ولی بخاک جناب تو روی خویش نسود
 ازان چه سود که بر چرخ سود افسر او
 ز هجر خاک درت حال اینتری دارد
 ز گردش فلک و اختر ستمگر او
 امیدوار چنانم که از کمال کرم
 نظر دریغ نداری ز حال اینتر او
 همیشه تا که بچرخند ثابت و سیار
 بگرد این کره ذات البروج و اختر او
 عدوی جاه تو پیوسته باد سر گردان
 همیشـه درد سری کم مباد از سراو

چون بر فراحت خسرو دین رایت هدا
 اعلام کفر گشت نگونسار جابجا
 بنمود در بلاد ختن چتر لاله گون
 بشکست در سواد حبس قیرگون لوا
 برکند میخهای سرا پروده شاه زنگ
 چون کفـد لان خسرو چین دید در هوا
 در ته فتاد چـون مگس از تار عنکبوت
 از چنگ باز صبح چـو شد زاغ شب رها
 چـون باز صبح بال بپرواز کرد باز
 آورد در زمان سر نسـرین زیر پا
 طـاؤس را کشـود در کنج انشـراح
 خـفـاش را فـزـود عمر کـنـج اـفـزـدا

درین حدیث یکی سفته گوهر عجیبی
 که باد جوهر جانم نثار گوهر او
 محبت شه مودان مجوزی پدری
 که دست غیر گرفتست پای مادر او
 چو وقت حمله عدو موج بحر تیغ تودید
 فرو نشست شرار و جود بزر سراو
 نیامده بنظر مالکان هاویه را
 سیدا رودی تر از دشمن مکدر او
 شمیم جعد تو گر بگدرد بکشور چین
 ز رشک خاک شود نافهای اذفر او
 اگر ز جود تو گویند در برابر بحر
 ز شرم آب شود بحر در برابر او
 بود بروی زمین قصری از ریاض بهشت
 تبارک الله ازان روضه مطهر او
 کبوتران حریمش که محرم حرمند
 چو جبرئیل امین است هر کبوتر او
 خوش آنزمان که شود توتیای دیده من
 غبار خاک ره مشهد منور او
 هزار بار بود خوشنرم زبوبی بهار
 شمیم رایه مرقد معطر او
 اسید سلسه اوست جان من که بود
 کند گردن جان گیسوی معنبر او
 شها غلام تو بیرم که از عذایت تست
 که گشته سلطنت ظاهروی میسر او

امام صفردر غالب که بود دولت دین
 همیشه در کتف رایت مظفر او
 همای قدر تو مرغیست کز علو جلال
 گرفته ملک دو عالم صدای شهپر او
 جهان جود ترا عرش اعظمی است که هست
 بسون ز دایرۀ کایفات مهور او
 محیط فضل ترا ساحلی نه بیند اگر
 هزار سال زند دست و پا شناور او
 سخنوری که بجان آمدست نطق مسیح
 به پیش فیض لب لعل روح پرور او
 دلاری که چو تیغ دوسر کشد ز غلاف
 شود در نیم دل شیر چرخ در بر او
 بکوهه قاف چو خنجر کشد بروز مصاف
 شود شکاف شکاف از نهیب خنجر او
 چو وقت حمله زند بانگ بر تکاور خویش
 قدم بقله گردون نهند تکادر او
 شد سداره حشم آفتاب ماه علم
 که مهر یکه سواری بود ز لشکر او
 پناه کشور عصمت که چشم کردش دور
 نهیده گرد مخالف بگرد کشور او
 سوم قهقر تو بر هر قبیله که گذشت
 ز قوم عاد خبر داد و باد صرسو او
 محبت تو بود بر حرامزاده حرام
 بفرزد آنکه حدیث نبیست باور او

برای او شه خاور دو بار کرد رجوع
 بدان مثابه که مغرب نمود خاور او
 امیو لشکر دین پیشوای اهل یقین
 که هادی ره اسلام خواند رهبر او
 بسلم اقدم و در حلم اعظمش فرمود
 چنانچه داد اشارت بعلم اکبر او
 بی حضور احد محضری نوشت چنان
 که جبرئیل امین شد گواه محضر او
 خدا کمال عجایب ازو نمود که بود
 ظهور ناد علی شمه ز مظہر او
 مراد حق به پیغمبر ز قل تعالوا امن
 علی و فاطمه بود و شبیر و شپیر او
 عمل بعلم و شجاعت برای وجود بفقیر
 بود ز بعد پیغمبر همین میسیر او
 ز روی الوکشf و من عرف به نیم نظر
 وجوه صورت کوئین شد مصیر او
 نظر بآدم و یحیی کلیم و نوح و مسیح
 برابر ست نظر بر جمال انور او
 نبی برتله موسی فرزوده عز و شرف
 ولی بپایله هارون که بود همسر او
 زتاب تشکی حشر خلق را چه ضرر
 اگر نصیب شود رشحه ز کوثر او
 بزور فضل یدالله چو زر شدش همه کار
 که سکه اسد الله زند بوزر او

خجسته نام وی آندم امیر نخل نهاد
 که داد شهد ز سیدابه اش بشکر او
 فنافت روی ز حق رخ به پیش بت فنهاد
 مکرم است ز هر وجه از هر او
 بجان نهاد قدم بر فراش پاک رسول
 چرا که از همه روپاک بود بسفر او
 پی خطاب سلوانی مهندسان سپه ر
 کنند از سر خود پایه ای منبر او
 لوای حمد ببین بر سریش بروز قیام
 میبین بناج سلیمان و مرغ بر سر او
 بخوان لحمک لحمی ز شهد قول رسول
 حدیث طیر غذای خوشیست در خور او
 نشد بعیدر میسر که از عنایت حق
 عمل بآیت نجیبی شود میسر او
 ز سد باب خلائق بحکم بسته نشد
 ازانومان که بدولت کشاده شد در او
 اگر چه نیست برابر بهل اتی شوفی
 بخوان ولیکم الله در برابر او
 عنایت حق و لطف رسول و قوت روح
 کمال رتبه بود در غزای خیبر او
 بروز غریزه خندق حدیث فخر انام
 برای فضل بود آیت مقوی او
 قدم بدوش سرافراز دین نهاد بحکم
 شکست گردن بت همچو فرق پیکر او

دیوان بیرام خان خانان

بسم الله الرحمن الرحيم

شهی که بگذرد از نه سپهه ر افسراو^۱
اگر غلام علی فیست خاک بر سراو
ولی والی والا امیر غرش جفاب
که هست خسرو خاور کمینه چاکر او
در مدیفه علم آنکه از کمال شرف
فتاده اند سران همچو خاک بر در او
ز قید خسروی هر دو کون آزاد است
کسی که از دل و جان شد غلام قنبر او
بعهد هیچ پیمپر کسی نبود که بود
برادر و خسرد این عص پیمپر او
بلی ز مادر دهرش نزد طفل نظیر
کسی که همچو پیمپر بود برادر او
درون خانه و رکن حجر به بیت شرف
ز بعد آنکه تولد نمود مادر او
بچه ز رسول بروی کسی نظر نکشاد
که در ازل نظری داشتی بمنظراو
بوقت غسل ازان گشت از برى به برى
که زحمتی نبرد دست حضرت از براو

^۱ These two opening lines are quoted by Badā'unī.

Märkandeya Purāṇa, (English) Fasc. 1-9 @ 1/- each	...	Rs. 9	0
*Märkandeya Purāṇa, Fasc. 5-7 @ 10/- each	...	1	14
*Mimāṃsā Darśana, Fasc. 10-19 @ 10/- each	...	6	4
Nyāyavārtika, Fasc. 1-6 @ 10/- each	...	3	12
*Nirukta, Vol. IV, Fasc. 1-8 @ 10/- each	...	5	0
*Nitīśūra, Fasc. 3-5 @ 10/- each	...	1	14
Nityācārapaddhati, Fasc. 1-7 @ 10/- each	...	4	6
Nityācārapradīpa, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-2, @ 10/- each	...	6	4
Nyāyabinduṭīkā, Fasc. 1 @ 10/- each	...	0	10
*Nyāya Kusumāñjali Prakaraṇa, Vol. I, Fasc. 2-6; Vol. II, Fasc. 1-3 @ 10/- each	...	5	0
Padumāwati, Fasc. 1-5 @ 2/-	...	10	0
*Pariṣṭa Parvan, Fasc. 3-5 @ 10/- each	...	1	14
Prākrita-Paingalam, Fasc. 1-7 @ 10/- each	...	4	6
Pariksā Mukhasutra	...	1	0
Prithvirāj Rāsa, Part II, Fasc. 1-5 @ 10/- each	...	3	2
Ditto (English) Part II, Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Prākṛta Lokaśāpam, Fasc. 1 @ 1/8 each	...	1	8
Parīcāra Smṛti, Vol. I, Fasc. 1-8, Vol. II, Fasc. 1-6; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 10/- each	...	12	8
Parīcāra, Institutes of (English) @ 1/- each	...	1	0
Pariksamukha Sutram	...	1	0
Prabandhacintāmaṇi (English) Fasc. 1-3 @ 1/4/- each	...	3	12
Rasarūṇavam, Fasc. 1-2	2	8
Saddurśāma-Saṃuccaya, Fasc. 1-2 @ 10/- each	...	1	4
*Sāma Vēda Saṃhitā, Vols. I, Fasc. 7-10; II, 1-6; III, 1-7; IV, 1-6; V, 1-8 @ 10/- each	...	19	6
Samaraicōka Kaha Fasc. 1-2, @ 10/-	...	1	4
Sāṃkhyā Sūtra Vṛtti, Fasc. 1-4 @ 10/- each	...	2	8
Ditto (English) Fasc. 1-3 @ 1/- each	...	3	0
*Sāṃkhyā Viśaya, Fasc. 2-3 @ 10/- each	...	1	4
Śrāddha Kriyā Kaumudi, Fasc. 1-6 @ 10/- each	...	3	12
Śragdhārā Stotra (Sanskrit and Tibetan)	...	2	0
*Sranta Sutra Latyanan, Fasc. 4-9 @ 10/- each	...	3	12
Ditto Asbulayana, Fasc. 4-11 @ 10/- each	...	5	0
Śnōgruta Saṃhitā, (Eng.) Fasc. 1 @ 1/- each	...	1	0
Suddhi Kaumudi, Fasc. 1-4 @ 10/- each	...	2	8
Śrīrya Siddhanta, Fasc. 1	...	1	4
*Taittreyī Brāhmaṇa, Fasc. 11-25 @ 10/- each	...	9	6
Ditto Pratisakhyā, Fasc. 1-3 @ 10/- each	...	1	14
*Taittirīya Saṃhitā, Fasc. 27-45 @ 10/- each	...	11	14
*Tāṇḍya Brāhmaṇa, Fasc. 10-19 @ 10/- each	...	6	4
Tantra Vārtika (English) Fasc. 1-6 @ 1/4	7	8
*Tāṭīva Ciṭṭāmaṇi, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 2-10; Vol. III, Fasc. 1-2; Vol. IV, Fasc. 1; Vol. V, Fasc. 1-5; Part IV, Vol. II, Fasc. 1-12 @ 10/- each	...	23	12
Tattvārthādhigama Sutram, Fasc. 1-3 @ 10/-	...	1	14
Trikāṇḍa-Māṇḍanam, Fasc. 1-3 @ 10/-	...	1	14
Tul'sī Satsai, Fasc. 1-5 @ 10/-	...	3	2
*Upamita-bhava-prapāñca-kathā, Fasc. 1, 5-14 @ 10/- each	...	6	14
Uvāśagādāśā, (Text and English) Fasc. 1-6 @ 1/-	...	6	0
Vallākā Carita, Fasc. 1 @ 10/-	...	0	10
Varga Kriyā Kaumudi, Fasc. 1-6 @ 10/-	...	3	12
*Vāyu Purāṇa, Vol. I, Fasc. 3-6; Vol. II, Fasc. 1-7; @ 10/- each	...	6	14
Vidhāna Pārijāta, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1 @ 10/-	...	5	10
Ditto Vol. II, Fasc. 2-3, @ 1/4	...	2	8
Vivādāratnākara, Fasc. 1-7 @ 10/- each	...	4	6
Vṛhat Śvayambhū Purāṇa, Fasc. 1-6 @ 10/-	...	3	12
*Yoga Aphorisms of Patanjali, Fasc. 3-5 @ 10/- each	...	1	14
Yogaśāstra, Fasc. 1-2	2	8

Tibetan Series.

Bandhastotrasangraha, Vol. I	...	2	0
A Lower Ladakhi version of Kesiṣāra, Fasc. 1-4, @ 1/- each	...	4	0
Nyāyabinda of Dharmakīrti, Fasc. 1	...	1	0
Pag-Sam S'hi Tin, Fasc. 1-4 @ 1/- each	...	4	0
Rtoṣ brjod dpag hkhri S'īn (Tib. & Sans. Avadāna Kalpalatā) Vol. I, Fasc. 1-7 Vol. II, Fasc. 1-5 @ 1/- each	...	12	0
Sher-Phyin, Vol. I, Fasc. 1-5; Vol. II, Fasc. 1-3; Vol. III, Fasc. 1-6 @ 1/- each	...	14	0

Arabic and Persian Series.

'Alamgīrānāmah, with Index, (Text) Fasc. 1-13 @ 10/- each	...	8	2
Al-Muqaddasi (English) Vol. I, Fasc. 1-3 @ 1/-	...	3	0
Aīn-i-Akbarī, Fasc. 1-22 @ 1/8/- each	...	83	0
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7, Vol. II, Fasc. 1-5, Vol. III, Fasc. 1-5, @ 2/- each	...	34	0

* The other Fasciculi of these works are out of stock, and complete copies cannot be supplied.

Akbarnāmah, with Index, Fasc. 1-37 @ 1/8/ each	Rs. 55	8
Ditto English Vol. I, Fasc. 1-8; Vol. II, Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	17	8
Arabic Bibliography, by Dr. A. Sprenger @ 10/-	0	10
• Bādsahnāmah, with Index, Fasc. 1-19 @ 10/- each	11	14
Conquest of Syria, Fasc. 1-9 @ 1/- each	5	10
Catalogue of Arabic Books and Manuscripts 1-2 @ 1/- each	2	0
Catalogue of the Persian Books and Manuscripts in the Library of the Asiatic Society of Bengal, Fasc. 1-3 @ 1/- each	3	0
Dictionary of Arabic Technical Terms, and Appendix Fasc. 1-21 @ 1/8/ each	31	8
Farnang-i-Rashidi, Fasc. 1-14 @ 1/8/ each	21	0
Fihrist-i-Tusi, or Tūsy's list of Shy'ah Books, Fasc. 1-4 @ 1/- each	4	0
Futūn-ush-Shām of Wāqidi, Fasc. 1-9 @ 10/- each	5	10
Ditto of Azādi, Fasc. 1-4 @ 10/- each	2	8
History of Gujarat	1	0
Huft Asmān, History of the Persian Masnawi, Fasc. 1 @ 12/- each	0	12
History of the Caliphs, (English) Fasc. 1-6 @ 1/4/ each	7	8
Iqālnamah-i-Jahāngiri, Fasc. 1-3 @ 10/- each	1	14
Isābah, with Supplement, 51 Fasc. @ 1/- each	51	0
Ma'āṣir-i-'Alamgiri, Fasc. 1-6 @ 10/- each	3	12
Ma'āṣir-i-Rahimi, Part I, Fasc. 1	2	0
Ma'āṣir-ul-Umarā, Vol. I, Fasc. 1-9; Vol. II, Fasc. 1-9; Vol. III, 1-10; Index to Vol. I, Fasc. 10-11; Index to Vol. II, Fasc. 10-12; Index to Vol. III, Fasc. 11-12 @ 1/- each	35	0
Maghāzi of Wāqidi, Fasc. 1-5 @ 10/- each	3	2
Muntakhabut-Tawarikh, Fasc. 1-15 @ 10/- each	9	6
Ditto (English) Vol. I, Fasc. 1-7; Vol. II, Fasc. 1-5 and 8 Indexes; Vol. III, Fasc. 1 @ 1/- each	16	0
Muntakhabut-Lubāb, Fasc. 1-19 @ 10/- each	11	14
Ditto Part 3, Fasc. 1	1	0
Nukhbatu-l-Fikr, Fasc. 1 @ 10/-	0	10
Nizāmī's Khiradnāmah-i-Iskandari, Fasc. 1-2 @ 12/- each	1	8
Qawaniū's-Sayyad of Khuda Yar Khan 'Abbasi, edited in the original Persian with English notes by Lieut.-Col. D. C. Phillott	5	0
Riyāzū-s-Salātīn, Fasc. 1-5 @ 10/- each	3	2
Ditto (English) Fasc. 1-5 @ 1/-	5	0
Tadhkira-i-Khushnūvisān	1	0
Tubqat-i-Nasiri (English), Fasc. 1-14 @ 1/- each	14	0
Ditto Index	1	0
Tarikh-i-Firuz Shāhī of Ziyān-d-din Barni, Fasc. 1-7 @ 10/- each	4	6
Tarikh-i-Firuzshāhī, of Shams-i-Siraj Aif, Fasc. 1-6 @ 10/- each	3	12
Ten Ancient Arabic Poems, Fasc. 1-2 @ 1/8/ each	3	0
Tuzuk-i-Jahāngiri (Eng.) Fasc. 1 @ 1/-	1	0
Wis o Rāmīn, Fasc. 1-5 @ 10/- each	2	0
Zafarnāmah, Vol. I, Fasc. 1-9, Vol. II, Fasc. 1-8 @ 10/- each	10	10

ASIATIC SOCIETY'S PUBLICATIONS.

1. ASIATIC RESEARCHES. Vols. XIX and XX @ 10/- each	20
2. PROCEEDINGS of the Asiatic Society from 1870 to 1904 @ 8/- per No.	
3. JOURNAL of the Asiatic Society for 1870 (8), 1871 (7), 1872 (8), 1873 (8), 1874 (8), 1875 (7), 1876 (7), 1877 (8), 1878 (8), 1879 (7), 1880 (8), 1881 (7), 1882 (6), 1883 (5), 1884 (6), 1885 (6), 1886 (8), 1887 (7), 1888 (7), 1889 (10), 1890 (11), 1891 (7), 1892 (8), 1893 (11), 1894 (8), 1895 (7), 1896 (8), 1897 (8), 1898 (8), 1899 (8), 1900 (7), 1901 (7), 1902 (9), 1903 (8), 1904 (16) @ 1/8 per No. to Members and @ 2/- per No. to Non-Members.	
N.B.—The figures enclosed in brackets give the number of Nos. in each Volume.	
4. Journal and Proceedings, N.S., 1905, to date (Nos. 1-4 of 1905 are out of stock), @ 1-8 per No. to Members and Rs. 2 per No. to Non-Members.	
5. Memoirs, 1905, to date. Price varies from number to number. Discount of 25% to Members.	
6. Centenary Review of the Researches of the Society from 1784-1883	0
7. Catalogue of the Library of the Asiatic Society, Bengal, Part I, A to E; Part 2. F to M	4
8. Moore and Hewitson's Descriptions of New Indian Lepidoptera, Parts I-III, with 8 coloured Plates, 4to, @ 6/- each	18
9. Kaçmiraq-ibdāmīta, Parts I and II @ 1/8/-	3
10. Persian Translation of Haji Baba of Isfahan, by Haji Shaikh Ahmad-i-Kirmasi, and edited with notes by Major D. C. Phillott.	10

Notice of Sanskrit Manuscripts Fasc. 1-34 @ 1/- each ... 34 0
Nepalese Buddhist Sanskrit Literature, by Dr. R. L. Mitra ... 5 0

N.B.—All Cheques, Money Orders, &c., must be made payable to the "Treasurer, Asiatic Society," only.

15-5-10.

Books are supplied by V.P.P

673

 Bayram Khan, Khan Khanan
The Persian and Turki
divans

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PK Bayram Khan, Khan Khanan
6451 The Persian and Turki divans
B3478

